

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

RENATA MIEŽELYTĖ
NEAKIVAIZDINIO SKYRIAUS
TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMOS
CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJOS
TeMN7-02 GRUPĖS STUDENTĖ

**ASMENS NETURTINIŲ TEISIŲ APSAUGOS PLĖTIMAŠI LEMIANTYS
VEIKSNIAI IR PROBLEMATIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
lektorė dr. Solveiga Cirtautienė

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS	3
I. ASMENS NETURTINIŲ TEISIŲ APSAUGOS SAMPRATA	6
1.1. Asmens neturtinių teisių samprata.....	6
1.2. Valstybės saugomos vertybės ir jų apsaugą	10
1.3. Asmens neturtinių teisių apsauga ir gynimas Lietuvoje	12
II. ASMENS NETURTINIŲ TEISIŲ APSAUGOS PLĖTIMĄSI LEMIANTYS VEIKSNIAI	19
2. 1. Asmens neturtinių teisių gynimas užsienio valstybėse	19
2. 2. Žmogaus teisių doktrinos plėtra	23
2. 3. Politiniai, socialiniai, ekonominiai integracijos procesai Vakarų Europos šalyse ir jų įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai	25
2. 4. Nacionalinių teismų praktikos įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai	26
2. 5. Europos žmogaus teisių konvencijos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai.....	37
2. 6. Asmens teisės į privatų gyvenimą plėtra ir apsisprendimo laisvė	46
IŠVADOS	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62

IVADAS

Darbo aktualumas ir problematika. XX amžiaus antrojoje pusėje valstybėms teko sukurti priemones praeityje iškilusioms problemoms spręsti ir prisitaikyti prie naujų socialinių–ekonominių poindustrinės visuomenės reiškinių, naujų mokslo ir informacinių technologijų laimėjimų. Naujos ryšių priemonės ir informacinės technologijos paspartino tarptautinių ekonominių santykių plėtrą.¹ Vykstantys globalizacijos procesai, ekonominė, politinė ir socialinė integracija „naikino teritorijų ribas, atstumus tarp šalių bei pačių šalių uždaramą“². Integraciniai procesai turėjo poveikį valstybėms, kurios siekdamos ekonominės ir politinės pažangos turėjo derinti nacionalinę civilinę teisę su kitų valstybių teise. Vystantis prekybiniais santykiams padidėjo tarptautinės privatinės teisės reikšmė.

XX amžius tapo prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių visokeriopo puoselėjimo ir apsaugos amžiumi.³ Susiformavo žmogaus teisių doktrina, ja remiantis buvo sukurti tarptautiniai teisės aktai. Vienas jų – Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencija, kurios vykdymo priežiūrai buvo įkurtas Europos Žmogaus Teisių Teismas. Valstybės, ratifikavusios šią Konvenciją, tarp kurių ir Lietuva, įsipareigojo taikyti ją ir užtikrinti, kad visi valstybėje priimami teisės aktai atitiktų Konvencijos reikalavimus. Žmogaus teisių doktrina tapo ideologiniu civilinės teisės pamatu. Atsiradus poreikiui užtikrinti veiksmingą žmogaus teisių apsaugą civilinė teisė tapo žmogiškųjų gėrybių puoselėtoja vadovaujantis bendraisiais sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais.⁴

Pasirinkta magistro baigiamojo darbo tema pasižymi savo naujumu ir aktualumu. Šiandien Europos šalių teismų praktikoje pastebima tendencija plėsti asmens neturtinių teisių apsaugos lygį. Kai kuriose Europos valstybėse – Vokietijoje, Austrijoje, Nyderlanduose – atsisakoma tradicinių teisinio reguliavimo modelių, ribojančių galimybes taikyti tam tikrus civilinių teisių gynimo būdus asmens neturtinių teisių pažeidimo atveju. Plečiasi neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, taikymo sritis. Europos Žmogaus Teisių Teismo, nacionalinių teismų praktikos ir įstatymų leidžiamosios valdžios pagalba Europos valstybėse plečiamas teisės saugomų neturtinių vertybių sąrašas. Ypatingas dėmesys skiriamas asmens neturtinėms teisėms, susijusioms ne su fiziniais, o su vidiniais, psichologiniais individo parametrais. Tai vadinamosios trečiosios kartos arba asmens neturtinės teisės (angl. *personality rights*, pranc. *droit moral*, vok. *immaterielles Recht*), pozityviojoje teisėje įtvirtintos vėliau nei

¹ Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2007. P. 36.

² Morkūnienė J. Globalizacija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 7.

³ Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2007. P. 36.

⁴ Ten pat.

ekonominės, socialinės, politinės teisės. Šių teisių sąvoka yra doktrininė, apibūdinanti teises, tiesiogiai susijusias su asmeniu, tokias kaip teisė į privatų gyvenimą, teisė į reputaciją, vardą, atvaizdą.⁵ Tyrime bus plačiau aptariamos šios asmens neturtinės teisės ir jų apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungos valstybėse (Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje).

Plečiantis asmens neturtinių teisių spektrui kyla asmens neturtinių teisių tarpusavio konkuravimo problema. Ši problema ypač išryškėja teisei į informaciją ir saviraiškos laisvę susidūrus su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis asmenų teises ir laisves bei būtinus visuomenės poreikius, pvz., teisę į privatumą, teisę į garbę ir orumą. Kyla problema, kaip valstybėje turėtų būti sureguliuoti asmenų tarpusavio santykiai, kad vienu atveju, nebūtų pažeistos asmens neturtinės teisės į privatumą, garbę, orumą, o kitu atveju, nebūtų ribojama asmens veikimo laisvė. Kyla būtynė civilinėje teisėje atrasti pusiausvyrą tarp konkuruojančių asmens neturtinių teisių. Santykio tarp dviejų konkuruojančių teisių nustatymas yra pagrindinė problema, susijusi su asmens neturtinių teisių apsaugos įgyvendinimu. Reikia iš naujo spręsti asmens neturtinių teisių suderinamumo klausimą. **Mokslinė problema** kyla iš asmens neturtinių teisių plėtros: kaip turi būti derinamos lygiavertės, tarptautiniu ir konstituciniu lygmeniu įtvirtintos asmens neturtinės teisės, kad būtų garantuota veiksminga šių teisių apsauga?

Iškelta **hipotezė**, kad nacionalinės teisės aktuose įtvirtintų civilinių teisinių reguliavimo priemonių pakanka užtikrinti veiksmingą asmens neturtinių teisių apsaugą.

Tyrimo objektu pasirinktos asmens neturtinės teisės ir jų dinamika.

Pokyčiai asmens neturtinių teisių apsaugos srityje ir jų sąlygotos problemos Lietuvos ir kitų Europos valstybių civilinėje teisėje kelia nemažą mokslininkų susidomėjimą. Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinio teisių gynimo būdo, koncepciją nagrinėjo S. Cirtautienė⁶, neturtinės žalos atlyginimo problemas vienu ar kitu aspektu tyrė ir V. Mikelėnas⁷, D. Mikelėnienė⁸, A. Rudzinskas⁹, R. Volodko¹⁰, L. Meškauskaitė¹¹ bei kiti autoriai. Užsienio šalių mokslininkai nagrinėjo įvairias su asmens neturtinių teisių apsauga susijusias problemas. L. Fastrich¹² tyrė žmogaus teisių įtaką privatinei teisei, S. Linderberg¹³ nagrinėjo žalos atlyginimą

⁵ Anterion K., Moreteau O. The Protection of Personality Rights against Invasion of Mass Media in France // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 117.

⁶ Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Vilnius: Justitia, 2008.

⁷ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

⁸ Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // Justitia. 1998, Nr. 2-3.

⁹ Rudzinskas A. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujajame Civiliniame kodekse // Jurisprudencija. 2002, T. 28(20). Rudzinskas A. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje // Jurisprudencija. 2001, T.21 (13).

¹⁰ Volodko R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika // Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos, 2007.

¹¹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinių informacijos centras, 2004.

¹² Fastrich L. Human Rights and Private Law // Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007.

teisės į privataus gyvenimą pažeidimo atveju, K. Anterion, O. Moreteau¹⁴, G. Wagner¹⁵, A. Warzilek¹⁶, C. V. Dam¹⁷ domėjosi asmens neturtinių teisių apsauga ir jos pokyčiais Europos Sąjungos valstybėse. Rašant darbą buvo naudotasi šių autorių darbais, Europos Žmogaus Teisių Teismo, Lietuvos ir užsienio šalių teismų praktika.

Tyrimo **tikslas** – išskirti ir plačiau aptarti pagrindinius veiksnius, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimosi dinamiką ir mastą bei akcentuoti aktualiausias asmens neturtinių teisių apsaugos problemas.

Atsižvelgiant į tikslą yra keliami šie **uždaviniai**:

1. Aptarti asmens neturtinių teisių sąvoką Lietuvoje ir teisių apsaugos sampratą.
2. Išskirti asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimąsi lemiančius veiksnius.
3. Išnagrinėti teisės į privatų gyvenimą gynimą Europos Sąjungos valstybėse (Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje).

Darbe taikyti šie **teoriniai tyrimo metodai**: mokslinės literatūros, artimos pasirinktai temai, analizė, vertinimas, lyginimas ir apibendrinimas. Taikyti empiriniai tyrimo metodai: Europos Žmogaus Teisių Teismo, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktikos analizė.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dvi dalys, išvados ir literatūros sąrašas.

Pirmoje darbo dalyje yra nagrinėjama asmens neturtinių teisių apsaugos samprata, aptariamos valstybės saugomos neturtinės vertybės, jų gynimo ir teisės pažeidimų prevencijos galimybės.

Antroji dalis skirta išskirti ir aptarti veiksnius, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimąsi, akcentuojant žmogaus teisių apsaugos stiprėjimą, ekonominę, socialinę ir politinę integraciją, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir valstybių konstitucijų horizontalaus veikimo nacionalinių teismų praktikoje įtaką asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai. Nagrinėjama teisės į privatų gyvenimą apsauga nuo visuomenės informavimo priemonių kišimosi, pagrindinės su šios teisės apsauga susijusios problemos.

Darbo pabaigoje pateikiamos atitinkamos išvados.

---

¹³ Lindenberg S. Damages as Remedy for Infringements upon Privacy // Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007.

¹⁴ Anterion K. Moreteau O. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in France // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005.

¹⁵ Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005.

¹⁶ Warzilek A. Comparative report // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005.

¹⁷ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006.

I. ASMENS NETURTINIŲ TEISIŲ APSAUGOS SAMPRATA

1.1. Asmens neturtinių teisių samprata

Civilinės teisės paskirtis – siekiant socialinio kompromiso sureguliuoti prekių, pinigų apyvartos santykius ir užtikrinti apyvartos dalyvių, taip pat turto ir kitokių gėrybių savininkų galimybę patiems tvarkyti savo reikalus, užtikrinti jų teisių ir interesų apsaugą ir gynimą nuo kitų asmenų nesąžiningų ir neteisėtų veiksmų žalingo poveikio¹⁸, todėl į civilinės teisės reguliavimo sritį, patenka ne tik asmeniniai turtiniai, tačiau, kaip išimtinis civilinių teisių reglamentavimo objektas, ir asmeniniai neturtiniai santykiai.

Asmeninių neturtinių santykių objektas yra tam tikra asmens nuo jos neatskiriama įgimta arba įgyta savybė. Asmens neturtinių santykių objektas neturi ekonominės vertės, t.y. jo negalima įvertinti pinigais. Paprastai šis objektas negali būti perleistas kitų asmenų nuosavybėn, nei perduotas naudotis kitiems asmenims. Asmens neturtinių santykių objektas yra neatskiriamas nuo jo turėtojo, nes yra jo substancija.¹⁹ Asmens neturtinių santykių objektas yra asmeninės neturtinės vertybės, t. y. teisės ginamos vertybės, neturinčios pinigines išraiškas – asmens garbė ir orumas, privatus gyvenimas, teisė į vardą ir kitos vertybės.²⁰

Asmeninės neturtinės teisės (vertybės) gynimo objektu buvo pripažįstamos ir tarybinėje civilinėje teisėje.²¹ Teisė į buto neliečiamumą, teisė į asmeninio susirašinėjimo, telefoninių pokalbių slaptumą, teisė į asmeninio gyvenimo slaptumą (įvaikinimo paslaptis, indėlio paslaptis, advokato, gydytojo paslaptis) formaliai buvo įtvirtintos civilinės ir kitose teisės šakose, tačiau šios teisės dėl jų gynimo būdų ribotumo ir dėl politinių–ideologinių priežasčių nebuvo veiksmingos.²² Tarybinėje teisėje įstatymuose nebuvo numatyta galimybė pinigais atlyginti neturtinę žalą.

Asmens neturtinės teisės gali būti analizuojamos ne tik privatinės teisės aspektu, bet ir platesniu – žmogaus teisių – aspektu. Ypatingą svarbą asmens neturtinių teisių plėtrai turėjo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Tačiau „Konvencija tiesiogiai neformuluoja reikalavimo, kad valstybės vidaus teisės normos paraidžiui atitiktų Konvencijos normų turinį. Joje taip pat nėra griežtai nurodoma, kokiais būdais turi būti realizuojamos Konvencijoje įtvirtintos žmogaus teisės. Pati valstybė nustato, kokiais būdais ji

¹⁸ Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2007. P. 32.

¹⁹ Ten pat, P. 47.

²⁰ Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Kn. 1: Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P. 56-57.

²¹ Mikelėnas V. Teisė į privatų gyvenimą ir jos gynimas // Asmens neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 94.

²² Ten pat.

užtikrins Konvencijos nuostatų taikymą. Čia svarbu apibrėžti vadinamąsias atsižvelgimo ribas, tai yra nustatyti Konvencijoje nurodytų teisių pakankamai veiksmingą gynimą šalies įstatymais.”²³

Nustatant santykį tarp žmogaus teisių ir privatinės teisės, kyla klausimas, ar žmogaus teisių apsaugos plėtimas gali prieštarauti privatinei teisei, kaip laisvės ir autonomijos daliai.²⁴ Ar galima teigti, kad žmogaus teisių plėtimas slopina laisvę?

Žmogaus teises taikant privatinėje teisėje gali kilti konfliktas tarp asmens autonomijos ir žmogaus teisių apsaugos. Žmogaus teisių taikymas privatinėje teisėje turi tiesioginį poveikį – vieno asmens teisių ir laisvių stiprinimas gali turėti įtakos kito asmens teisėms ir laisvėms. Jei yra gerbiamas asmens privatumas, tai neišvengiamai kito asmens laisvės sąskaita, nes žmogaus teisė į privatumą kertasi su saviraiškos laisve.

Žmogaus teisių gynėjai gali teigti, kad šis konfliktas neegzistuoja, nes laisvė negali egzistuoti ten, kur paminamos žmogaus teisės. Ką valios laisvė ir autonomija reiškia privatinėje teisėje? Lorenz Fastrich nuomone, laisvė turi būti suprantama, kaip kažkas daugiau, nei galimybė veikti atsižvelgiant į pagrindines teises – kokia autonomija būtų, jei galėtume elgtis tik taip, kaip nustatyta valstybės įstatymuose.²⁵ Autonomija yra galimybė duota privačiam asmeniui, kad šis galėtų veikti atsižvelgiant į jo valią ir norus. Laisvės ir autonomijos esmė yra galimybė asmeniui veikti taip, kaip jam norisi. Norai gali būti keisti, paremti emocijomis, subjektyvūs ar neapgalvoti, jie gali nesutapti su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintomis vertybėmis. Tačiau laisvė privatinėje teisėje nėra neribota. Kyla tarpusavio teisių ribų nustatymo problema – kada asmens teisės turi būti siauriamos, o kada plečiamos. Privatinėje teisėje neišvengiamai kyla konfliktas tarp asmens laisvės ir žmogaus teisių apsaugos. Galima teigti, kad žmogaus teisių apsauga suvaržo privatinę teisę įgyvendinant objektyvias teises, tačiau jeigu privatinėje teisėje nebūtų pripažįstamos privačios vertybės, būtų paneigtas laisvės ir autonomijos egzistavimas. Žmogaus teisių poveikis privatinėje teisėje pasireiškia būtinybe išskirti asmeninę informaciją, vertą teisinės apsaugos, teisę kontroliuoti informacijos apie asmens privatų gyvenimą skleidimą.

Privatinėje teisėje būtina rasta pusiausvyrą tarp laisvės, autonomijos ir žmogaus teisių. Pasak Lorenz Fastricht, Europos Žmogaus Teisių Teismas ragina nustatyti šią pusiausvyrą.²⁶

---

²³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

²⁴ Fastrich L. Human Rights and Private Law // Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 23.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat.

Pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, pabrėžiant prigimtinį jų pobūdį, yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos II skirsnyje „Žmogus ir valstybė“. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 str. įtvirtinta pamatinė norma, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines, kuria remiantis yra garantuojamos ir ginamos žmogaus teisės. Lietuvos Respublikos teisė saugo ir gina šias asmenines vertybes: žmogaus gyvybę ir sveikatą, laisvę, žmogaus garbę ir orumą, privatų žmogaus gyvenimą ir kitas vertybes.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 str. įtvirtinta žmogaus teisė į gyvybę yra svarbiausia prigimtinė teisė. Toks jos vertinimas kyla iš to, kad gyvybė yra visų kitų prigimtinių ir įgytų teisių pagrindas.²⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 str. nustatyta, kad kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo. Ši nuostata įpareigoja Konvencijos valstybę ginti asmens gyvybę nuo aktyvių veiksmų ir kėsinosi, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas išplėtė šią nuostatą priskirdamas pozityvią pareigą valstybei ginti piliečių teisę į gyvybę nuo trečiųjų šalių sukeltų mirtinų sužeidimų, kurie padaryti tyčia ar dėl neatsargumo.²⁸ Nors pozityvios pareigos ginti asmens gyvybę nustatymas yra svarbus Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, jo pasekmės valstybėms yra nežymios.²⁹ Teisinė žmogaus gyvybės apsauga yra tiesiogiai susijusi su jos pradžios ir pabaigos nustatymu. Teisės į gyvybę pradžios ir pabaigos momento nustatymas kelia daug diskusijų teisės moksle ir visuomenėje abortų, eutanazijos, savigynos ir kitais su teise į gyvybę susijusiais klausimais. Konstitucijoje įtvirtinta žmogaus teisė į gyvybę reiškia, kad priimtas kompleksas normų pačioje Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose, kurie vienaip ar kitaip padeda užtikrinti teisę į žmogaus gyvybę.

Konstitucijos 21 str. 1 d. įtvirtina žmogaus asmens neliečiamumo nuostatą reiškiančią, kad žmogaus asmuo privalo būti apsaugotas nuo neteisėto fizinio ar psichinio poveikio. Fizinis asmens neliečiamumas reiškia, kad sukuriama tokia teisės normų sistema, kuri privalo garantuoti, kad žmogus bus saugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio – valstybės institucijų ar privačių asmenų – poveikio jo gyvybei, sveikatai, seksualiniam apsisprendimui, fizinio aktyvumo laisvei.³⁰

Konstitucijos 21 str. 2 d. įtvirtina pagarbą žmogaus orumui, kaip aukštesnei ir absoliučiai gerbiausiai žmogaus gyvybės ir kitų vertybių savybei. Siekiant apsaugoti žmogaus orumą Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normos numato civilinę atsakomybę. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.24 str. įtvirtina asmens garbės ir orumo gynimą. Sprendžiant garbės ir orumo bylas bendrosios kompetencijos teismams dažnai tenka taikyti Konstitucijos 21

²⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2001. P. 120.

²⁸ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 143.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2001. P. 144.

ir kitus straipsnius. Vokietijos Konstitucijoje taip pat įtvirtintas viršiausias – žmogaus orumo – principas.³¹

Konstitucijos 22 str. įtvirtina žmogaus privataus gyvenimo neliečiamą. Žmogaus privatus gyvenimas – tai kiekvieno individo teisė gyventi taip, kaip jam norisi, būti apsaugotam nuo savavališko kišimosi į jo asmeninį gyvenimą, šio detalių kėlimo į viešumą.³² Nurodyto straipsnio 4 dalyje suformuluotas bendrasis privataus gyvenimo gynimo principas, pagal kurį įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeiminių gyvenimą, kėsinosi į jo garbę ir orumą. Konstitucijos 24 str. įtvirtinta būsto neliečiamybė glaudžiai susijusi su žmogaus privataus gyvenimo neliečiamybe. Konstitucijos 22 str. numatyta gana plati asmens privataus gyvenimo neliečiamumo sritis. Pirmiausia, privataus gyvenimo apsaugos pareiga adresuojama valstybei susilaikyti nuo aktyvių veiksmų, kuriais gali būti pažeidžiama asmens teisė į privatų gyvenimą. Tačiau Konstitucija taip pat reikalauja, kad valstybė užtikrintų realų teisių įgyvendinimą, o net tik jas deklaruotų, todėl šis straipsnis įpareigoja valstybę sukurti teisinius mechanizmus užtikrinti asmens teisę į privatų gyvenimą tiek viešos, tiek privatinės teisės srityje.³³

Konstitucijos 28 str. nustato, kad įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių. Kiekvienas žmogus įgyvendindamas savo prigimtines teises yra varžomas ribų, kurios suteikia teisę naudotis tokiomis pat teisėmis kitiems asmenims.

Konstitucijos 30 str. įtvirtinta asmens, kurio konstitucinės teisės ir laisvės yra pažeidžiamos, teisė kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti.³⁴ Konstitucinis visiškos žalos atlyginimo principas grindžiamas idėja, kad žala asmeniui turi būti atlyginama nepaisant to, ar ji padaryta turtinėms ar neturtinėms vertybėms. Asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamas žalos atlyginimo atvejis jokiame įstatyme nėra nurodytas, o teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys bylas, turi konstitucinius įgaliojimus atitinkamą žalos atlyginimą priteisti, tiesiogiai taikydami Konstituciją, joje įtvirtintus

³¹ Right to life. http://en.wikipedia.org/wiki/Right_to_life#Juridical_views; prisijungimo laikas: 2008-09-10.

³² Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2001. P. 162.

³³ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.211.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalies ir 7 straipsnio 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Valstybės žinios. 2006, Nr. 90-3529, atitaisymas Nr. 137.

teisingumo, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, proporcingumo, tinkamo teisinio proceso, asmenų lygiateisiškumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principus ir kt.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.114 straipsnio 1 dalyje pateikiamas nebaigtinis asmens neturtinių teisių ir vertybių, kaip civilinės teisės saugomų objektų, sąrašas. Civilinė teisė saugo asmens vardą, sveikatą, kūno neliečiamybę, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą, autoriaus vardą, dalykinę reputaciją, juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimą.³⁵ Kai kurias asmenines neturtines teises, kurios nėra neatsiejamai susijusios su jų turėtoju, galima perduoti ar paveldėti. Negalima perduoti teisės į autoriaus vardą, nes tai prieštarauja šios teisės prigimčiai, taip pat negalima perduoti teisės į kūno neliečiamybę, nes tai prieštarautų geros moralės principams, tokį perdavimą taip pat riboja įstatymai.

Asmeninių neturtinių teisių sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.115 straipsnio 1 dalyje. Asmeninės neturtinės teisės yra ekonominio turinio neturinčios ir neatskiriamai susijusios su jų turėtoju teisės. Tai yra asmens teisės į vardą, gyvybę, sveikatą, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą ir jo slaptumą ir kitos nematerialios teisės, kurias turi tik fiziniai asmenys. Šios teisės neturi materialaus turinio ir yra taip neatskiriamai susijusios su jų turėtoju, kitiems asmenims negali būti perduodamos jokių pagrindu.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2 knygos II skyrius „Specifinės fizinių asmenų civilinės teisės ir jų įgyvendinimas“ įtvirtina šias asmenines neturtines teises: teisę į vardą (CK 2.20), teisę į atvaizdą (CK 2.22), teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą (CK 2.23), teisę į asmens garbę ir orumą (CK 2.24), teisę į kūno neliečiamumą (CK 2.25), asmens teisę į laisvę (CK 2.26), teisę pakeisti lytį (CK 2.27).

Tinkamo žmogaus teisių įgyvendinimo sąlyga – gerai veikiantis žmogaus teisių apsaugos mechanizmas,³⁶ todėl ypač svarbu sukurti efektyvų asmens neturtinių teisių apsaugos mechanizmą valstybės viduje. Tam tikrų asmens teisių įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose yra svarbus, tačiau turi būti numatyti tokių teisių apsaugos mechanizmai ir realūs, veiksmingi teisių gynimo būdai. Be teisių apsaugos mechanizmo sukūrimo, teisės aktuose įtvirtintos teisės būtų tik deklaratyvios.

1. 2. Valstybės saugomos vertybės ir jų apsauga

Teisės paskirtis – veiksmingomis priemonėmis saugoti visų visuomenės narių teises ir jų įgyvendinimą, derinti priešingus interesus ir palaikyti visuomenėje socialinę santarvę ir

³⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.

³⁶ Vėbrienė D. Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1997. P. 5.

rimtį.³⁷ Asmens teisė – tai jo ir visuomenės abipusio įsipareigojimo santykis naudotis savo vertybėmis nedarant žalos kito asmens vertybėms. Valstybės pareiga saugoti asmenų teises, kurias jie patys įgijo atitinkamų pareigų vykdymu. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, valstybė yra konstituciškai įpareigota teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių gynimą nuo neteisėto kėsimosi ar ribojimo, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo priemones.³⁸ Pagrindinės žmogaus teisės yra įtvirtinamos šalių konstitucijose ir tarptautinėse sutartyse.

Civilinių teisių apsaugos sistema skirta užkirsti kelią subjektinių teisių pažeidimams. Apsauga yra svarbiausias teisės funkcionavimo atributas. Civilinių subjektinių teisių ir interesų apsauga apima prevenciją, gynybą, atsakomybę ir pan., kurie taikomi atskirai arba kartu.³⁹ Apsaugos sąvoka yra platesnė nei gynybos sąvoka, nes apima ne tik būdų ir priemonių, naudojamų padarius pažeidimą visumą, bet ir visų civilinės teisės normų taikymą, užtikrinantį normalų visuomeninių teisinių santykių egzistavimą ir raidą. Civilinių teisių apsaugos samprata apima visumą būdų, garantuojančių normalų teisių realizavimą.⁴⁰ Teisinė sistema atlieka visuomeninių santykių apsaugos funkciją. Pagrindinis teisės apsaugos tikslas yra užkirsti kelią teisės pažeidimams, o socialinė šiuolaikinės teisės paskirtis yra saugoti visų visuomenės narių teises ir jų įgyvendinimą. Valstybės teisinės apsaugos apimtis atspindi visuomenės gerovę ir jos poreikius.

Civilinių teisių gynimas yra prievartos priemonių taikymas pažeidėjui siekiant atkurti pažeistas teises ir/ar nutraukti pažeidimą. Asmenys savo nuožiūra gali laisvai naudotis civilinėmis teisėmis. Asmuo laisvas nuspręsti ar ginti savo pažeistas teises, pasirinkti teisės į gynybą įgyvendinimo būdą, nepažeidžiantį įstatymų. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarime teigiama, kad „viena pagrindinių žmogaus teisių gynybos garantijų yra jo teisė kreiptis į teismą.“⁴¹

Laisvas naudojimasis civilinėmis teisėmis turi ribas, nes netinkamai naudojantis savo teisėmis asmuo gali pažeisti kitų asmenų teises.⁴² Teisėtas žmogaus teisių ribojimas galimas tik siekiant apsaugoti kito asmens teises ir kai reikia užkirsti kelią religinės, tautinės neapykantos kurstymui, karo ir prievartos propagandai. Visais kitais atvejais žmogus yra laisvas

³⁷ Vaišvila. A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 138-139.

³⁸ Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 54-1588

³⁹ Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2007. P. 441.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio 5 dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 91-2289.

⁴² Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2002. P.270.

įgyvendindamas savo teises, kol pats neduoda pagrindo teisiškai jas apriboti dėl pareigų nevykdymo.

1. 3. Asmens neturtinių teisių apsauga ir gynimas Lietuvoje

Asmens neturtinių teisių apsauga – visuma būdų, garantuojančių asmens neturtinių teisių įgyvendinimą, o asmens neturtinių teisių gynimas – įstatymų numatyti asmens neturtinių teisių apsaugos būdai tuo atveju, kai pažeidžiamos asmens neturtinės teisės ar egzistuoja realus pažeidimo pavojus.

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos teisė saugo ir gina šias asmens neturtines vertybes: žmogaus gyvybę ir sveikatą (Konstitucijos 19 str.), laisvę (Konstitucijos 20 str. 1 d.), žmogaus garbę ir orumą (Konstitucijos 21 str.), privatų žmogaus gyvenimą (Konstitucijos 22 str.) ir kitas vertybes. Konstitucijoje pateiktas nebaigtinis žmogaus teisių ir laisvių sąrašas, nes „joks teisės aktas negali nustatyti prigimtinių teisių ir laisvių baigtinio sąrašo”.⁴³

Naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas gerokai išplėtė civilinį teisinį asmeninių santykių reglamentavimą ir asmeninių vertybių apsaugą.

Asmeninės neturtinės teisės ir vertybės, kaip ir kitos saugomos teisės ir vertybės, ginamos bendraisiais civilinių teisių gynimo būdais, nustatytais CK 1.138 straipsnyje, taip pat įstatymuose įtvirtintais specifiniais gynimo būdais. CK 1.138 straipsnyje pateiktas neišsamus civilinių teisių gynimo būdų sąrašas, šio straipsnio 8 punktas nukreipia į kitus įstatymus bei juose nustatytus būdus. Pažymėtina, kad šio punkto nuoroda į kitus įstatymus apima Lietuvos tarptautines sutartis, tarp jų ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją bei jos protokolus. Lietuvos teismai privalo taikyti Konvencijos nuostatas, taip pat vadovautis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika dėl šio teisės akto taikymo. D. Jočienės manymu, per Konvencijos taikymo Lietuvoje laikotarpį aiškiai išryškėjo tendencija, kad Lietuvos teismai yra pajėgūs tinkamai ir veiksmingai taikyti Konvenciją tiesiogiai tiek civilinėse, tiek baudžiamosiose bylose, o tai aiškiai iliustruoja situaciją, kad Europos žmogaus teisių konvencija tapo veiksmingu teisiniu įrankiu ginant žmogaus teises nacionaliniu lygmeniu.⁴⁴ Tačiau vėliausi 2008 m. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose *Briuk prieš Lietuvą*⁴⁵, *Armonas prieš Lietuvą*⁴⁶,

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybė žinios. 1995, Nr. 9-199.

⁴⁴ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencija Lietuvos teisės sistemoje: Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų santykis // Teisė. 2007, T. 62.

⁴⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Briuk prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 23373/03.

⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Armonas prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 36919/02.

*Jucius ir Juciuvienė*⁴⁷ prieš Lietuvą, buvo nepalankūs Lietuvai, pripažįstant, kad buvo pažeista asmenų teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

CK 1.138 str. nėra tiesiogiai įvardintas civilinių teisių gynimo būdas, kai teismas pripažįsta, kad buvo pažeista asmens teisė. Kita vertus, tik pripažinus, kad asmens neturtinė teisė buvo pažeista, sprendžiamas neturtinės žalos atlyginimo klausimas. Teismo pripažinimas, kad buvo pažeista asmens neturtinė teisė laikytinas savarankišku pažeistų asmens teisių gynimo būdu, kuris gali būti derinamas su kitais asmens teisių gynimo būdais, bet gali būti taikomas ir vienas, nereiškiant kitų reikalavimų.⁴⁸ Europos Žmogaus Teisių Teismas sprenddamas bylą pripažįsta, kad buvo pažeista viena ar kita asmens teisė, ir pasisako, kad tokios teisės pažeidimas yra pakankama satisfakcija pažeidėjui (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Daktaras v. Lithuania*⁴⁹). Tai reiškia, kad ne visais atvejais tam, jog būtų apginta pažeista neturtinė teisė, priteisiamas neturtinės žalos atlyginimas. Neturtinės žalos atlyginimas priteisiamas, jeigu konkrečiu atveju nustatoma, kad teisės pažeidimo pripažinimo nepakanka pažeistai teisei apginti.

Gindamas savo asmenines neturtines teises asmuo vienu metu gali taikyti kelis civilinius teisminius ir neteisminius būdus. Proporcingumo principas numato, kad turi būti taikomi tie gynimo būdai, kurie įmanomi atsižvelgiant į teisės aktus tiek, kiek jų pakanka pažeistai teisei apginti. Būtina siekti, kad žalos atlyginimas neskatintų piktnaudžiauti teise ir nepagrįstai ribotų kitų asmenų veikimo laisvę.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.284 str. numato žalos atlyginimą nukentėjusiajam *mirus*. Fizinio asmens mirties atveju, teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam.

CK 6.250 straipsnio 2 d. nustatyta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, *asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo* bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nenumato jokių neturtinės žalos atlyginimo ribų. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į šias aplinkybes: 1.

---

⁴⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje *Jucius ir Juciuvienė prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 14414/03.

⁴⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 213.

⁴⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 42095/98.

padarytos žalos pasekmes; 2. šią žalą padariusio asmens kaltę; 3. žalą padariusio asmens turtinę padėtį; 4. padarytos turtinės žalos dydį; 5. kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes; 6. sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Neturtinė žala išreikšta pinigais, vadinama bendraisiais nuostoliais. Tokių nuostolių dydis teisme nėra įrodinėjamas, o nustatomas bylą nagrinėjančio teismo pagal anksčiau minėtus šešis žalos nustatymui reikšmingus kriterijus. Dėl specifinės prigimties įrodomaisiais duomenimis konkretus bendrųjų nuostolių dydis negali būti patvirtintas.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.283 str. nustato, kad jei fizinis asmuo suľuošinamas ar kitaip sužalojama jo sveikata, tai už žalą atsakingas asmuo privalo nukentėjusiajam asmeniui atlyginti visus šio patirtus nuostolius ir neturtinę žalą. Patirtus nuostolius sudaro negautos pajamos, kurias nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota, ir su sveikatos gražinimu susijusios išlaidos – gydimo, papildomo maitinimo, vaistų įsigijimo, protezavimo, sužaloto asmens priežiūros, specialių transporto priemonių įsigijimo, sužaloto asmens perkvalifikavimo išlaidos bei kitos sveikatos gražinimui būtinos išlaidos.

Teisė į kūno neliečiamumą ir vientisumą, kaip asmeninė neturtinė teisė, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.25 str. 6 d. ginama šiais civiliniais teisiniais gynimo būdais: asmuo gali reikalauti atlyginti jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą; asmuo taip pat gali reikalauti uždrausti atlikti tam tikrus veiksmus, galinčius pažeisti asmens teisę į kūno neliečiamumą ir vientisumą ar juos nutraukti.

Teisė į privatą gyvenimą ir jo slaptumą⁵⁰, kaip asmens neturtinė teisė, gali būti ginama CK 2.23 str. 4 dalyje numatytais civiliniais teisiniais būdais: pažeista teisė į privatą gyvenimą gali būti ginama pareiškiant ieškinį dėl veiksmų, kuriais pažeidžiama teisė į privatą gyvenimą, nutraukimo; asmuo taip pat gali pareikšti prevencinį ieškinį dėl veiksmų, kurie dar nebuvo atlikti, uždraudimo; asmuo taip pat gali reikalauti atlyginti padarytą turtinę ir neturtinę žalą. Teisė į privatą gyvenimą gali būti pažeidžiama neteisėtai įėjus į asmenines gyvenamąsias ir

---

⁵⁰ Pvz., LAT CBS S. Š., V.Š. v. UAB „Lietuvos rytas“, bylos Nr. 3K-7-2/2008. Teismas šioje byloje pabrėžė, kad teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą įvirtinimas Konstitucijoje reikalauja, kad valstybė užtikrintų šios teisės realumą, t. y. Konstitucijos 22 str. įpareigoja valstybę teisės aktais užtikrinti veiksmingą teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą apsaugą ir gynybą. Teismas pažymėjo, kad, kai duomenys apie tam tikro asmens privatą gyvenimą paviešinami per visuomenės informavimo priemones, kyla dviejų konstitucinių, taip pat Konvencijos saugomų vertybių – teisės į privatą gyvenimą (Konstitucijos 22 straipsnis, Konvencijos 8 straipsnis) ir teisės į saviraiškos laisvę, apimančios tiek teisę skleisti informaciją, tiek visuomenės teisę ją gauti (Konstitucijos 25 straipsnis, Konvencijos 10 straipsnis), konfliktas. Būtina sąlyga informacijai apie privatą asmens gyvenimą paskelbti be to asmens sutikimo – teisėtai ir pagrįstas visuomenės interesas žinoti tokią informaciją. Teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso žinoti tam tikrą informaciją apie kitą asmenį negalima sutapatinti su visuomenės interesu patenkinti savo smalsumą. Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju būtina atriboti visuomenės norą žinoti sensacijas ir teisėtą bei pagrįstą visuomenės interesą. Informacijos apie asmens privatą gyvenimą paskelbimas tam, kad publikacija įgytų sensingą atspalvį, negali būti kvalifikuojamas kaip teisėto ir pagrįsto visuomenės intereso patenkinimas. Laisvė skleisti informaciją gali būti įgyvendinama tiek, kiek jos įgyvendinimas nepažeidžia kitų teisės saugomų vertybių, tarp jų ir teisės į privatą gyvenimą.

kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, teisės į privatų gyvenimą pažeidimu taip pat gali būti laikomas neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ir jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ir kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką ir kitokie neteisėti veiksmai. Teisė į privatų gyvenimą gali būti pažeidžiama ir neteisėtai vartojant asmens vardą, pavardę, atvaizdą ir kt.⁵¹

Kaip atskiros asmens neturtinės teisės Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse yra išskiriamos asmens teisė į vardą ir asmens teisė į atvaizdą.

Asmens teisė į vardą, kaip asmeninė neturtinė civilinė teisė, gali būti ginama šiais CK 2.21 str. numatytais būdais: fizinis asmuo, kurio teisė į vardą yra pažeista dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai veikia jo vardu ar kitokiu būdu neteisėtai pasisavina svetimą vardą ar kliudo juo naudotis, gali pareikšti ieškinį reikalaujant uždrausti veiksmus, kuriais pažeidžiama teisė į vardą (CK 1.183 str. 3 d.); jei teisė į vardą pažeidžiantys veiksmai dar neatlikti, tačiau turima duomenų, kad tokius veiksmus ruošiamasi atlikti, asmuo gali pareikšti prevencinį ieškinį (CK 6.255 str.); asmuo, kuriam neteisėtais, jo teisė į vardą pažeidžiančiais veiksmais padaryta turtinė ir neturtinė žala, gali pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo. Įstatymas taip pat numato, kad mirusio asmens, kurio teisė į vardą buvo pažeista ir kuris nebuvo pareiškęs ieškinio dėl savo teisės į vardą gynimo, pažeistą teisę į vardą gali ginti sutuoktinis, tėvai ir vaikai (CK 2.21 str. 2 d.).

*Asmens teisė į atvaizdą*⁵², kaip asmeninė neturtinė teisė, gali būti ginama CK 2.22 str. numatytais būdais: asmuo, kurio teisė į atvaizdą yra pažeista, gali reikalauti uždrausti tokius teisę pažeidžiančius veiksmus, pvz. uždrausti platinti žurnalą, laikraštį, kur neteisėtai buvo paskelbta nuotrauka ir kt.; asmuo taip pat gali pareikšti prevencinį ieškinį reikalaujant uždrausti atlikti veiksmus, kurie galėtų pažeisti jo teisę į atvaizdą, pvz. uždraudžiant žurnalo, laikraščio, kur neteisėtai ruošiamasi publikuoti asmens nuotrauką, spausdinimą ir kt.; jei asmeniui, kurio teisė į atvaizdą yra pažeista, padaryta turtinės ir neturtinės žalos, asmuo turi teisę reikalauti atlyginti žalą.⁵³ Po asmens mirties tokį ieškinį turi teisę pareikšti jo sutuoktinis, vaikai ir tėvai, nes neretai

⁵¹ Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 60-61.

⁵² Pvz., LAT CBS S. Š., V.Š. v. UAB „Lietuvos rytas“, bylos Nr. 3K-7-2/2008. Teismas pabrėžė, kad byloje ieškovo nurodytų faktų apie jų sūnaus privataus gyvenimo detales ir nuotraukos publikavimo negalima pateisinti prisidėjimu prie diskusijos visuomenei reikšmingu klausimu apie narkotikų vartojimo žalą ir pasekmes, nes nuotraukos paskelbimo tikslas buvo patenkinti tam tikros laikraščio skaitytojų kategorijos smalsumą, taip pat atsakovo komercinį interesą. Dėl to ginčo atveju prioritetas turi būti suteiktas teisei į privatų gyvenimą, teisei į atvaizdą, o ne laisvei skleisti informaciją arba visuomenės teisei žinoti.

⁵³ Pvz., LAT CBS A. K. v. UAB „Joneda“, bylos Nr. 3K-3-113/2007. Teismas konstatavo, kad UAB „Joneda“, išspausdinama A. K. nuotrauką laikraštyje „Joneda“ pažeidė A.K. teisę į atvaizdą ir priteisė UAB „Joneda“ atlyginti A. K. neturtinę žalą. Teisėjų kolegija konstatavo, kad asmens nuotraukos išspausdinimas visuomenės informavimo priemonėje kartu su asmens garbę ir orumą žeminančiais duomenimis savaime žemina asmens garbę (asmeninę ir (arba) dalykinę reputaciją) ir orumą. Be to, nagrinėtoje byloje svarbią reikšmę turėjo tai, kokiu tikslu

asmens teisės į atvaizdą pažeidimas kartu reiškia ir kitų to asmens narių privataus gyvenimo ir garbės ir orumo pažeidimą.⁵⁴

Asmens garbė ir orumas taip pat yra asmeninės neturtinės vertybės, kurias gina teisė, įskaitant ir civilinę teisę (CK 2.24 str.)⁵⁵. Asmens garbė ir orumas gali būti ginami asmeniui pareikalavus, kad teismas įpareigotų atsakovą paneigti paskleistus duomenis; asmuo taip pat gali reikalauti atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, padarytą paskleidus tikrovės neatitinkančius duomenis, žeminančius asmens garbę ir orumą⁵⁶; asmuo taip pat gali pareikšti prevencinį ieškinį, pvz., reikalaujant uždrausti spausdinti ar platinti leidinį, kuriame numatoma paskleisti duomenis, neatitinkančius tikrovės ir žeminančius jo garbę ir orumą. Mirus asmeniui, apie kurį paskleisti tikrovės neatitinkantys duomenys, į teismą su ieškiniu gali kreiptis jo sutuoktinis, tėvai ir vaikai, jei paskleisti duomenys žemina ir jų garbę ir orumą. CK 2.24 str. 2 d. nustato garbės ir orumo gynimo, kai tikrovės neatitinkantys duomenys paskleisti per visuomenės informavimo priemones, privalomą ikiteisminę ginčų nagrinėjimo tvarką. Asmuo, jei tikrovės neatitinkantys duomenys apie jį buvo paskleisti per visuomenės informavimo priemonę, turi surašyti paneigimą ir pareikalauti, kad ta visuomenės informavimo priemonė šį paneigimą nemokamai išspausdintų ar kitaip paskelbtų. Asmuo su ieškiniu dėl garbės ir orumo gynimo gali kreiptis į teismą tik jei visuomenės informavimo priemonė atsisakė paskelbti paneigimą ar šito nepadarė per dvi savaites.⁵⁷ Asmens teisė surašyti paneigimą ir reikalauti jį pagarsinti dar vadinama atsakymo

---

ieškovas buvo fotografuotas ir koku tikslu jo nuotrauka išspausdinta. Byloje nustatyta, kad išspausdinta ieškovo nuotrauka buvo padaryta prieš kelerius metus vykusioje parodoje, bet spausdindamas nuotrauką atsakovas nesiekė supažindinti visuomenės su nurodyta paroda. Bylą nagrinėję teismai vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 24 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *T. G. v. R. Š. ir UAB „Brolių Tomkų leidyba“*, byla Nr. 3K-3-294/2003, suformuota teisės taikymo ir aiškinimo taisykle, kad sutikimas fotografuoti *ex officio* nereiškia sutikimo davimo fotografui tokias nuotraukas (ar konkrečią nuotrauką) atgaminti, parduoti, demonstruoti ar spausdinti.

⁵⁴ Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 58.

⁵⁵ Pvz., LAT CBS Kaplanas v. UAB „Respublika“, bylos Nr. 3K-3-964/2000. Teismas nurodė, kad nagrinėjant garbės ir orumo bylas svarbu įvertinti teisės skleisti informaciją ir teisės į garbės ir orumo gynimo santykį, galimą šių dviejų teisių konfliktą ir prioritetus bei žinias paskleidusios visuomenės informavimo priemonės elgesį – ar ji elgėsi sąžiningai, ar ne. Kiekvienu atveju būtina ieškoti šių konstitucinio lygmens asmeninių neturtinių vertybių pusiausvyros, atsižvelgiant į žinias paskleidusio asmens tikslus ir elgesį.

⁵⁶ Pvz., LAT CBS A.S. v V. K., UAB „Šilo bitė“, A. D., bylos Nr. 3K-3-193/2007. Teismas pabrėžė, kad civilinės atsakomybės už garbės ir orumo pažeidimą taikymo sąlyga yra tikrovės neatitinkančių žinių paskleidimas. Teismas nagrinėdamas konkrečios bylos faktines aplinkybes turi atriboti žinią nuo nuomonės, nes už išsakytos nuomonės paskelbimą, civilinė atsakomybė neatsiranda. Ar konkrečiame teiginyje yra paskelbta žinia, ar išsakyta nuomonė, turi būti sprendžiama vadovaujantis tuo, kad žinia yra informacija apie faktus ir jų duomenis, o nuomonė – asmens subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas. Žinios nuo nuomonės atribojimo pagrindas yra tai, kad žiniai taikomas tiesos kriterijus, nes faktų ir duomenų egzistavimą galima nustatyti įrodymais. Kai asmuo, išreikšdamas nuomonę apie įvykius, paskelbia naujas žinias, žeminančias asmens garbę ir orumą ir neatitinkančias tikrovės, asmens teisės yra ginamos Civiliniame kodekse ir Visuomenės informavimo įstatyme nustatyta tvarka. Tokios nuostatos yra įtvirtintos teismų praktikoje.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas reikšdamas nuomonę dėl Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių nustatymo kriterijų yra pareiškęs, kad teisė skleisti informaciją negali būti ribojama ne tik valstybės įvedama cenzūra, bet ir privačia cenzūra, kuri galima tada, kai pažeidžiant proporcingumo principą ir nepaisant dviejų lygiaverčių teisių pusiausvyros reikalavimo, išimtinai ginama teisė į garbę ir orumą. Norma, ginanti asmens teisę į orumą gali orientuotis tik į normaliai jautraus, o ne hiperjautraus asmens orumo gynimą.

teise, numatyta Europos konvencijos dėl televizijos be sienų 8 str. arba replikos teise.⁵⁸ Ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka yra privaloma tik ginant asmens garbę ir orumą civilinėse bylose, tačiau ji nepriimtina ginant asmens teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Jei buvo paskelbtos žinios apie asmens privatą gyvenimą, asmuo iš karto įgyja teisę kreiptis į teismą dėl pažeistų asmens neturtinių teisių gynimo.

Civilinis kodeksas nenumato jokių išlygų ir galimybių asmens garbės ir orumo, bei privataus gyvenimo ypatumus reglamentuoti specialiais įstatymais, todėl Visuomenės informavimo įstatymas gali būti taikomas tik tiek, kiek neprieštarauja Civiliniam kodeksui.

CK 2.27 str. nustato asmens teisę medicininiu būdu pasikeisti lytį. Ši žmogaus teisė gali būti suprantama ir kaip galimybė pakeisti lytį sveikatos draudimo lėšomis.⁵⁹ Šios teisės įgyvendinimo tvarką ir sąlygas turėtų reglamentuoti specialus įstatymas, tačiau šis įstatymas dar nėra priimtas. Europos Žmogaus Teisių Teismas Lietuvos atsisakymą valstybės lėšomis atlikti lyties keitimo operaciją įvertino kaip Civilinio kodekso sukurtų žmogaus lūkesčių sužlugdymą. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu Lietuva turėjo sumokėti pareiškėjai L. 5000 eurų ir per tris mėnesius nuo sprendimo priimti Lyties keitimo įstatymą.⁶⁰

Apibendrinant galima pasakyti, kad pagrindinės asmens teisės yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, šių teisių įgyvendinimo tvarką detalizuoja civilinė ir civilinio proceso teisė. Civilinė teisė detalizuoja asmens neturtines teises ir numato šių teisių gynimo būdus. Gindamas savo neturtines teises asmuo gali vienu metu taikyti kelis civilinius teisinius būdus. Šie būdai taikomi atsižvelgiant į teisės aktus tiek, kiek jų pakanka pažeistai teisei apginti, kad būtų pasiekta interesų pusiausvyra ir teisinis stabilumas. Ginant teisės saugomus interesus būtina atsižvelgti ne tik į neturtinių vertybių svarbą visuomenėje, bet ir į draudimą piktnaudžiauti teise bei nepagrįstą kitų asmenų veikimo laisvės ribojimą.

Kraštutiniu atveju, asmuo gali savo pažeistas neturtines teises ginti administracinės ir baudžiamosios teisės priemonėmis.

Ar civilinėje teisėje nustatyti asmens neturtinių teisių gynimo būdai yra veiksmingi ir, ar užtikrinama šių teisių apsauga, gali padėti nustatyti visuomenės apklausos. Tyrimų, susijusių su asmens neturtinių teisių apsaugos efektyvumu rasti nepavyko, tačiau pasiremsime visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centro „Vilmorus“ atliktu gyventojų sociologiniu tyrimu „Žmogaus teisių padėtis Lietuvoje 2001-2004 m.“⁶¹. Šis tyrimas parodė, kad kalbant apie žmogaus teisių

⁵⁸ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 211.

⁵⁹ Kastys. J. Lietuvos sveikata. 2008 m. Nr.13(748) http://www.lsveikata.lt/print.php?page_id=266&s=3224; prisijungimo laikas: 2008-08-17.

⁶⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje L. prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 27572/03.

⁶¹ Sociologinis tyrimas „Žmogaus teisių padėtis Lietuvoje“ 2001-2004 m.“

<http://www.undp.lt/files/pdf/Governance/info%20zurnalistams%20placiau.doc>; prisijungimo laikas: 2008-09-14.

pažeidimus, dauguma Lietuvos gyventojų turi omenyje socialines ekonomines problemas. Tyrimo rezultatai rodo, kad pagerėjo daugumos žmogaus teisių apsaugos vertinimas, tarp jų ir teisės į darbą, teisės į teisingą darbo apmokėjimą, teisės į deramą gyvenimo lygį. 2004 m. į klausimą „Ar Lietuvoje žmogaus teisės yra pažeidžiamos, ar ne?“ 27 proc. respondentų nurodė, kad teisės pažeidžiamos sistemingai, 62 proc. – kartais pažeidžiamos, 2 proc. – pažeidimų nėra. Sumažėjo teigiančių, kad teisės sistemingai pažeidžiamos. 2001 m. teigiančių, kad teisės pažeidžiamos sistemingai buvo žymiai daugiau – 39 proc. Dvigubai mažiau, nei prieš trejus metus, žmonių nurodė, kad buvo pažeista jų teisė į deramą gyvenimo lygį, teisė turėti darbą.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, dauguma gyventojų nepamatė pokyčių žmogaus teisių apsaugos srityje arba negalėjo jų įvertinti. Tyrimai parodė, kad beveik visose srityse daugiau tų, kurie nurodo, kad pokyčiai teigiami.

Vertinant žmogaus teisių pokyčius Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, viena iš vertinamų teisių buvo teisė į privataus gyvenimo apsaugą. Teisė į privataus gyvenimo apsaugą yra viena naujausių konstitucinių žmogaus teisių Lietuvoje, įstatymiškai įtvirtinta tik pastarąjį dešimtmetį.⁶² Dauguma respondentų – 69 proc. teigė, kad teisė į privataus gyvenimo apsaugą įstojus į Europos Sąjungą nepasikeitė, 5 proc. teigė, kad pablogėjo, 9 proc., kad pagerėjo, o 17 proc. apie privataus gyvenimo apsaugos pokyčius negalėjo nieko pasakyti.

Informuotumo apie žmogaus teises vertinimas per trejus metus beveik nepasikeitė ir išliko žemas (58 proc. respondentų teigė, kad informacijos nepakanka, 19 proc. – pakanka). Pagrindiniai informacijos šaltiniai apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje, respondentų manymu, yra televizija ir spauda. Tačiau visuomenės informavimo priemonės dažnai pačios piktnaudžiauja savo teisėmis ir pažeidinėja asmens teisę į privatų gyvenimą.

Galima būtų teigti, kad nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta asmens neturtinių teisių apsauga, numatanti atitinkamus civilinių teisių gynimo būdus šių teisių pažeidimo atveju, yra pakankama, tačiau vien tik asmens neturtinių teisių gynimo būdų įtvirtinimas negarantuoja šių teisių apsaugos veiksmingumo. Didelę įtaką asmens neturtinių teisių apsaugos užtikrinimui turi civilinės teisės gynimo būdų interpretavimas, aiškinimas ir taikymas praktikoje atsižvelgiant į visas konkrečioje byloje reikšmingas aplinkybes.

Toliau darbe aptariant asmens neturtinių teisių apsaugą Europos Sąjungos valstybėse – Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje ir kitose – bus bandoma išskirti ir plačiau aptarti veiksniai, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos vystymąsi, ypatingą dėmesį skiriant trečiosios kartos asmens neturtinėms teisėms (angl. *personality rights*) – asmens teisei į privatų gyvenimą, teisei į atvaizdą, teisei į vardą ir kitoms.

---

⁶² Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P.215.

II. ASMENS NETURTINIŲ TEISIŲ APSAUGOS PLĖTIMAŠI LEMIANTYS VEIKSNIAI

XX a. viduryje po Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų atsigręžta į senąsias žmogaus vertę teigusias doktrinas. 1948 m. Jungtinių Tautų priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, be socialinių teisių įtvirtinusi ir klasikines žmogaus teises. Ši deklaracija turėjo įtakos daugumai vėlesnių susitarimų žmogaus teisių apsaugos srityje.

Europinėje žmogaus teisių apsaugos sistemoje ypatingą svarbą turi 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, įtvirtinusi pagarbą svarbiausioms politinėms ir pilietinėms teisėms – teisei į gyvybę, teisei į laisvę ir asmens neliečiamybę, minties, sąžinės ir religijos laisvei, teisei laisvai reikšti mintis ir įsitikinimus bei kitoms teisėms. Individo peticijos teisė, įtvirtinta Konvencijos 25 straipsnyje, yra pagrindinis Konvencijos priežiūros sistemos elementas.

Prieš išskiriant pagrindinius veiksnius, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimąsi, tikslinga aptarti pagrindines Europos valstybėse – Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Prancūzijoje – ginamas asmens neturtines teises. Visose minėtose šalyse civilinės teisės priemonėmis gali būti ginamos šios asmens neturtinės teisės – teisė į gyvybę, teisė į kūno vientisumą bei fizinę ir psichinę sveikatą ir trečiosios kartos teisės – teisė į privatumą, teisė į atvaizdą, teisė į vardą ir kitos.

2.1. Asmens neturtinių teisių ginimas užsienio valstybėse

Efektyvų asmens *teisės į gyvybę* gynimą užtikrina deliktų teisė. Šiandieninėje visuomenėje teismų praktika buvo išplėtota žalos atlyginimo sąvoką, atsižvelgiant į naujas be kaltės asmenims kylančias grėsmes.⁶³ Teismų praktika suformavo atsakomybės be kaltės sampratą. Prancūzijoje atsakomybė už kito asmens mirtį dažniausiai yra griežta, t.y. atsakomybė kyla be kaltės. Jungtinės Karalystės teisė teisę į gyvybę gina neatsargumo deliktu (angl. *tort of negligence*) ir įstatyminės pareigos pažeidimo deliktu (angl. *tort of breach of a statutory duty*), taip pat keletu deliktų, paremtų tyčiniu elgesiu.⁶⁴

Jei vertintume asmens teisės į gyvybę apsaugos mastą, turėtume sutikti, kad asmens gyvybės netekimas, metai, kuriuos jis galėjo gyventi ir asmens gyvybė, kaip vertybė, šeimai ir visuomenei negali būti atlyginta visiškai. Negalima kalbėti apie atsakomybę mirusiam asmeniui,

⁶³ Koziol H, Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2001. Springer Wien New York, 2001. P. 2.

⁶⁴ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 144.

kuris nebėra teisės subjektas, nei apie visišką žalos atlyginimą jo šeimos nariams. Tai reiškia, kad teisinė sistema užtikrina tik žmogaus teisę į gyvybę, nes pačios gyvybės, kurios išlikimas priklauso nuo daugelio aplinkybių, teisė negali garantuoti.

Kadangi žala, padaryta asmens gyvybei negali būti atlyginta visiškai, visos Europos šalių teisinės sistemos numato, kad asmens artimieji (dažniausiai gyvenimo partneris, vaikai) turi teisę pareikšti ieškinį dėl gyvybės praradimo. Jungtinėje Karalystėje ir Prancūzijoje mirusio asmens artimieji gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, tačiau priteisiama suma už gyvybės atėmimą yra nedidelė ir neatspindi prarastos gyvybės vertės, tik simboliškai artimiesiems kompensuoja sielvartą dėl netekties.⁶⁵

Užsienio šalių teismų praktikoje galima rasti pavyzdžių, kai nustatomas platesnis asmenų, kurie turi teisę į žalos atlyginimą asmens mirtino sužalojimo atveju, sąrašas. Austrijoje 2005 m. neturtinės žalos atlyginimas darbuotojo mirtino sužalojimo atveju buvo priteistas mirusiojo žmonai, vaikui, pusbroliui ir pusseserei.⁶⁶

Teisė į kūno vientisumą ir fizinę sveikatą, kaip asmens neturtinė teisė, yra pripažįstama visose Europos šalių teisinėse sistemose. Jungtinės Karalystės teisė pripažįsta teisę į kūno vientisumą ir sveikatą. Teisė į kūno vientisumą yra saugoma deliktų teisės. Asmens sužeidimo atveju nėra sudėtinga nustatyti atsakingus asmenis, ryšį tarp neteisėto elgesio ir padarytos žalos. Galima teigti, kad atlyginimas už kūno vientisumui padarytą žalą yra adekvatus ir kompensacija už patirtą žalą yra proporcingesnė nei asmens mirties atveju. Asmens sužeidimo atveju atlyginama turtinė žala (medicininės išlaidos ir pajamų netekimas), taip pat neturtinė žala (patirti išgyvenimai, skausmas ir kančia).

Asmens teisės į sveikatą įtvirtinimas teisės aktuose užtikrina šios teisės gynimą žalos padarymo atveju. Asmens užkrėtimas ŽIV gali būti laikomas teisės į sveikatą pažeidimu, nes pakenkia normaliam žmogaus funkcionavimui, net jei asmuo nejaučia skausmo ar nėra žymių sveikatos pokyčių.⁶⁷ Teisė į sveikatą, kaip ir teisė į kūno vientisumą, yra laikoma viena svarbiausių asmens neturtinių teisių, ginama deliktinės teisės. Norint teisę į sveikatą ginti deliktinės teisės priemonėmis reikia įrodyti ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos. Medicinos mokslo pažanga ši ryšį sveikatos sužalojimo atvejais leidžia nustatyti į pagalbą pasitelkiant medicinos ekspertus. Tačiau vis dar egzistuoja atvejų, kai šį ryšį nustatyti yra labai sunku, pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje 2002 m. *Fairchild v. Glenhaven Funeral Services Ltd*

---

⁶⁵ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

⁶⁶ Koziol H, Barbara C. Steininger. *Tort and Insurance law yearbook*. European tort law 2005. Springer Wien New York, 2005. P. 323. Apeliacinis teismas mirusio laivų mechaniko žmonai ir vaikui priteisė po 44 020 eurų, o giminaičiams po 14 673 eurų neturtinės žalos atlyginimo. Teismas nustatė, kad už laivų mechaniko mirtį iš dalies buvo atsakingas laivo kapitonas, turėjęs užtikrinti darbuotojo saugumą, o laivo mechanikas taip pat nesilaikė saugos reikalavimų.

⁶⁷ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 145.

& *Others* byloje dėl sveikatos pažeidimo asbestu.⁶⁸ Asbestas padidina riziką susirgti ligomis, viena iš kurių yra mirtina plaučių vėžio forma. Ja susergama įkvėpus asbesto dulkių, o ligos inkubacinis periodas yra 20–40 metų. Faktiškai neįmanoma nustatyti kada ir kur žmogus įkvėpė asbesto dulkių. Siekiant užtikrinti tinkamą asmens sveikatos apsaugą, tokios bylos sprendžiamos perkeliant pareigą įrodyti priežastinio ryšio nebūvimą atsakovui. Minėtoje byloje Lordų rūmai, atsižvelgdami į kitų Europos valstybių teisminę patirtį, perkėlė įrodinėjimo pareigą atsakovui. Vokietijos teisė, kitaip nei Anglijos, skiria teisę į kūno vientisumą ir teisę į sveikatą. Daugeliu atveju kūno vientisumo pažeidimai turi įtakos sveikatos pablogėjimui, tačiau priežastinį ryšį sveikatos pablogėjimo atveju sunkiau įrodyti, nei kūno vientisumo pažeidimo atveju.⁶⁹

Europos šalių teisinės sistemos numato galimybę atlyginti žalą ir *asmens psichinės sveikatos* sutrikdymo atvejais. Vienu asmenų elgesys gali turėti įtakos kitų asmenų psichinei sveikatai, tačiau ne visi sveikatos pažeidimai gali sukelti teisinę atsakomybę. Prancūzijos teisė nereikalauja, kad žala asmeniui būtų atlyginama tik jam susirgus psichine liga, tačiau asmeniui padaryta žala turi būti tiesioginė ir konkreči.⁷⁰ Žala gali būti atlyginama asmeniui, patiriančiam sielvartą dėl kito asmens mirties. Austrijoje 2001 m. byloje 2Ob 79/00⁷¹ teismas išplėtė atsakomybės už asmens psichinės sveikatos pažeidimus sąvoką. Asmuo reikalavo atlyginti turtinę ir neturtinę žalą, nes sužinojęs apie sūnaus mirtį jis patyrė emocinį šoką ir galiausiai susirgo depresija, dėl šios ligos turėjo anksčiau išeiti į pensiją. Atsakovas įrodinėjo, kad ieškovas tiesiogiai nedalyvavo avarijoje ir, kad jam padaryta netiesioginė žala. Austrijos Aukščiausiojo Teismo nuomone asmuo, kuris patyrė emocinį šoką, turi teisę reikalauti kompensacijos. Teismas nurodė, kad esant glaudiems giminystės ryšiams, nėra svarbu kokiu būdu ieškovas sužinojo apie sūnaus mirtį, ar jis buvo avarijos dalyvis, ar sužinojo apie tai iš kitų. Teismo sprendimas paremtas doktrina, teigiančia, kad informacijos gavimo būdas nėra nesvarbus, o žinia apie šeimos nario mirtį gali sukelti emocinį šoką ir sutrikdyti sveikatą.⁷²

Vokietijoje už asmens psichinės sveikatos sutrikdymą gali būti kompensuota tik tuo atveju, kai patirtus išgyvenimus galima prilyginti psichinei ligai ir laikyti sveikatos sutrikdymu. Žala turi būti didesnė nei normali asmens reakcija į skausmą, gedėjimą ar liūdėsį. Pvz. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas 1989 m. atmetė ieškinį byloje, kur ieškovai, sutuoktinių pora, norėjo iš atsakingo asmens prisiteisti žalą, kurią patyrė atsisakę kelionės, kai sužinojo apie sūnaus mirtį.⁷³

---

⁶⁸ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 146.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat, P. 147.

⁷¹ Koziol H, Barbara C. Steininger. *Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2001*. Springer Wien New York, 2001. P.72.

⁷² Ten pat.

⁷³ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 147.

Šioje byloje teismas nusprendė, kad nėra pakankamų asmens teisės į sveikatą pažeidimo įrodymų.

Jungtinės Karalystės teisė reikalauja, kad žala asmeniui būtų atlyginama tik jam susirgus psichine liga ir tokią reakciją galima būtų numatyti. Psichinei ligai taip pat gali būti prilyginamas ir nervinis šokas. Lordų rūmai pripažino, kad, pvz., gebėjimo skaityti sutrikimas gali būti asmens psichinės būklės pažeidimo pasekmė.⁷⁴ Jungtinės Karalystės teisė pripažįsta, kad asmuo, tapęs įvykio liudininku, kurio metu mirė žmogus, gali susirgti psichine liga. Psichinė liga turėtų būti įvykio pasekme ar atsirasti iškart po įvykio. Jungtinėje Karalystėje teisinės apsaugos mechanizmai atsižvelgia į padarytos žalos rimtumą ir žalos padarymo būdą. Galimybė numatyti nervinio šoko atsiradimą vertinama pasitelkiant vidutiniškai protingo žmogaus kriterijų – jei tokiomis pačiomis aplinkybėmis vidutiniškai protingas žmogus patirtų nervinį šoką, žala asmeniui turi būti atlyginta. *Bourhill v. Young* byloje Lordų rūmai nepatenkino ieškovės, kaip netiesioginės įvykio dalyvės, ieškinio ir pripažino, kad avarijos, kurios ieškovė nematė, tik girdėjo, atveju negalima numatyti nervinio šoko, tai neadekvati reakcija į situaciją ir tokiu atveju atsakovas neturi atlyginti moteriai žalos.⁷⁵

Page v. Smith byloje tiesioginis avarijos liudininkas nebuvo sužeistas, tačiau patyrė psichologinius išgyvenimus, kurie išryškėjo po avarijos praėjus trims valandoms. Teismas nurodė, kad žala ieškovui turi būti kompensuota, kadangi ieškovas buvo taip vadinamoje „pavojaus zonoje“ ir tokiais atvejais fizinė ar psichinė žala yra numanoma.⁷⁶

Nors psichologijos ir psichiatrijos mokslai sparčiai vystosi, kartais vis dar sunku įvertinti asmeniui padarytą psichologinę žalą. Skausmas, gyvenimo džiaugsmo praradimas ir kančia turi įtakos asmenų psichinei gerovei ir šie išgyvenimai leidžia asmeniui tikėtis neturtinės žalos atlyginimo, šiuo atveju psichinės ligos sąlyga nėra būtina.

Nerimas dėl įvykio, kuris nebūtinai įvyks, yra viena iš psichinių išgyvenimų formų. Nerimas, kad asmuo bus užkrėstas ŽIV perpilant kraują ar išprievartavimo atveju, kai asmuo turi laukti keletą mėnesių kol sužinos tyrimo rezultatus, teismų yra vertinamas nevienodai.⁷⁷ Deliktų teisė, numatanti kompensaciją už nerimo sukeltus psichinius išgyvenimus, dar tik vystosi.

Visuotinai pripažįstama, kad asmeniui reikalinga ne tik gyvybės, kūno ar sveikatos apsauga, tačiau ir teisių, susijusių su individo asmenybe – garbės ir orumo, privatumo, judėjimo laisvės – gynimas. Europos valstybių teisinės sistemos skiria ypatingą šių asmens neturtinių teisių grupę (*angl. personality rights*).⁷⁸ Šių asmens neturtinių teisių apsauga ir gynimas įvairiose

⁷⁴ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 147.

⁷⁵ Ten pat, P. 148.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat, P. 149.

⁷⁸ Lietuvos teisėje nėra specialaus termino, apibūdinančio šios grupės asmens neturtines teises. Teisės teorijoje ir Europos valstybių teisinėje praktikoje egzistuoja du skirtingi požiūriai: Vokietijos teisėje vartojama bendra šių

teisinesė sistemose, atsižvelgiant į valstybių kultūrinius skirtumus, skiriasi. Toliau darbe, atsižvelgiant į šiuolaikinėje visuomenėje ir teisėje pastebimą asmens neturtinių teisių plėtrą, bus aptarti pagrindiniai veiksniai, lemiantys šių teisių vystymąsi. Apžvelgus teisinę literatūrą ir užsienio teismų praktiką, galima būtų išskirti šiuos veiksnius, turinčius didžiausią įtaką asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai:

1. Žmogaus teisių doktrinos vystymasis;
2. Politiniai, ekonominiai, socialiniai integracijos procesai (spartus technologijų vystymasis);
3. Nacionalinių teismų praktika;
4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

Atsiradus poreikiui užtikrinti veiksmingą asmens neturtinių teisių apsaugą, civilinėje teisėje turėjo būti įtvirtinti veiksmingi šių teisių gynimo būdai. Ypatingą reikšmę asmens neturtinių teisių gynimui turėjo neturtinės žalos, kaip asmens neturtinių teisių gynimo būdo, instituto vystymasis, leidęs kompensuoti asmeniui tai, kas neįkainojama.

2. 2. Žmogaus teisių doktrinos vystymasis

Dabartinė žmogaus teisių sistema atspindi kelerių šimtmečių filosofines ir teises idėjas. Visą žmogaus teisių vystymosi laikotarpį buvo vystomi svarbiausi žmogaus teisių aspektai – žmogaus integralumas, laisvė, lygybė ir pagarba kiekvieno žmogaus orumui.⁷⁹ Žmogaus teisių sąvoka tiesiogiai susijusi su žmogaus orumo sąvoka. Jei žmogus yra pažemintas, o jo orumas pamintas, jis tai įsisavins, suformuos pagrįstą reikalavimą ir kovos už to reikalavimo įgyvendinimą.⁸⁰ Žmogaus teisių apsaugos idėja neatsiejama nuo ankstyvosios žmonių sąmonės ir istorijos. 1789 m. Prancūzijos Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija įtvirtino pagrindinę idėją, kad žmogus negali netekti savo gyvybės, laisvės ir nuosavybės be atitinkamo teisinio proceso.

---

asmens neturtinių teisių samprata (vok. *das allgemeine Persönlichkeitstrecht*), kuri išvystyta ne įstatymų leidėjo, o teismų praktikos dėka. Bendra samprata taip pat vartojama Šveicarijos teisėje. Prancūzijos teisė pripažįsta atskiras šios grupės asmens neturtines teises (pranc. *droit moral*), pvz. teisė į atvaizdą Prancūzijoje įtvirtinta atskirame įstatyme, taip pat ir Italijos, Slovėnijos, Ispanijos teisėje. Jungtinės Karalystės teisėje šių teisių (angl. *personality rights*), pripažinimas susijęs su vystoma teismų praktika, pvz. vis dar kyla diskusijų, ar Jungtinės Karalystės teisėje egzistuoja asmens teisė į privatumą. Teisines sistemas, kuriose pripažįstamos kelios atskiruose įstatymuose įtvirtintos asmens neturtinės teisės, yra kritikuojamos dėl galimų spragų apsaugant šias teises vertybių konkuravimo atveju. Bendra asmens neturtinių teisių samprata leidžia vystyti teisę, įtraukiant naujus asmens neturtinių teisių aspektus be įstatymų leidėjo įsikišimo. Teismų praktikos pagalba pakoreguotos asmens neturtinės teisės yra interpretuojamos ir plečiamos pritaikant analogijos principą. Toliau darbe vartojama asmens neturtinių teisių sąvoka apims šios grupės asmens neturtines teises – asmens teisę į privatų gyvenimą, teisę į garbę ir orumą, teisę į vardą, teisę į atvaizdą.

⁷⁹ Birmontienė T., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: LTU, 2002. P. 275.

⁸⁰ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 14.

Po Pirmojo pasaulinio karo, kurio metu buvo absoliučiai nepaisoma žmogaus teisių, demokratinės pasaulio valstybės 1919 m. pasirašė Tautų Sąjungos Statutą, įtvirtinusį žmogaus orumo viršenybės principą prieš valstybės interesus daugelyje sričių, tarp jų ir tautinių mažumų teisių apsaugą. Totalitarinių režimų išsigalėjimas ir Antrasis pasaulinis karas atskleidė šios organizacijos trūkumus.

Po Antrojo pasaulinio karo sustiprėjo žmogaus teisių apsauga. Esminės reikšmės turėjo regioninės organizacijos – Europos Tarybos – sukūrimas. Europos Tarybos siekiai buvo ne tik garantuoti jos narių tikslų įgyvendinimą, bet ir skatinti ekonominę ir socialinę pažangą. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija numatė žmogaus teisių apsaugos mechanizmus, kurių sukūrimas sudarė sąlygas realiai žmogaus teisių apsaugai tiek vidaus teisėje, tiek tarptautiniu lygmeniu.⁸¹ 1995 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublika ratifikavo Konvenciją, taip stiprindama žmogaus teisių apsaugą nepriklausomybę atkūrusioje valstybėje. Lietuva įsipareigojo vykdyti tarptautinius žmogaus teisių standartus, pripažindama Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisdikciją, įsipareigojo vykdyti jo priimtus sprendimus ir Lietuvos žmogaus teisių apsaugos standartus suderinti su Europos reikalavimais.

Globalizacijos šalininkai numato pliuralistinę ir taikią sąrangą pasaulio, kuriame žmogaus teisių universalumo sąvoka reiškia, kad žmogaus teisės priklauso visoms žmogiškoms būtybėms ir yra fundamentinės kiekvienoje visuomenėje, ir kur universalumo sąvokos pagrindinis principas yra kiekvieno teisė į žmogaus teises, net jei žmogaus teisių forma ir turinys nuolat kinta.⁸² Besiplėtojantis žmogiškumo supratimas palaiko tam tikrą moralinį autoritetą, ir tai suteikia racionalumo žmogaus teisėms.

Žmogaus teisės, kaip tam tikros visuomenės vertybės, niekada nepraranda savo vertės, o būdamos dinamiškos bei evoliucinės, nuolat keičiasi tiek kiekybine, tiek kokybine prasme.⁸³ Žmogaus teisės galiausiai tampa ne tik visos valstybės, bet ir visos žmonijos vertybe. Žmogaus teisių samprata universalėja, liberalioji žmogaus teisių koncepcija išgali visame pasaulyje, ji remiasi prigimtinės teisės samprata, šiuolaikinėje žmogaus teisių doktrinoje persipina prigimtinės ir pozityviosios teisės koncepcijos.⁸⁴ Žmogaus teisės šiuolaikinėje teisės doktrinoje peržengia siauras konstitucinės teisės instituto ribas ir tampa visos teisinės sistemos pagrindu.⁸⁵

Kaip jau minėta, žmogaus teisių doktrina tampa ideologiniu civilinės teisės pamatu. Atsiradus poreikiui užtikrinti veiksmingą žmogaus teisių apsaugą, civilinė teisė įtvirtina

⁸¹ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 18.

⁸² Miliauskaitė K. Kultūrinis reliatyvizmas ir žmogaus teisės // Jurisprudencija. 2003, T.46 (38). P. 5.

⁸³ Katuoka S. Europos Sąjunga ir žmogaus teisės. // Jurisprudencija. 2003, T. 44 (36). P.6.

⁸⁴ Birmontienė T. Žmogaus teisės Lietuvos Respublikos Konstitucijoje // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P. 132.

⁸⁵ Ten pat. P. 138.

pagrindinius žmogaus teisių gynimo mechanizmus. Tik teisme ginamos žmogaus teisės įgyja tikrą juridinį pobūdį. Augant teisinei sąmonei, demokratinėje visuomenėje stiprėja poreikis ginti asmens neturtines teises.

2.3. Politiniai, socialiniai, ekonominiai integracijos procesai Vakarų Europos šalyse ir jų įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai

Pradiniame Europos Bendrijų atsiradimo bei raidos etape daugiausia dėmesio buvo skiriama ekonominiams, ūkiniam klausimams, turint tikslą sukurti bendrąją rinką. Šis tikslas Europos Sąjungoje išlieka ir dabar, tačiau, praėjus daugiau kaip keturiasdešimt metų, kai įkurta organizacija, praplėtė organizacijos tikslai bei funkcijos – Europos Sąjunga laipsniškai tampa politine, monetarine ar net gynybine organizacija, jos interesų objektu tampa ir žmogaus teisės.⁸⁶ Europos Ekonominės Bendrijos įkūrimas ir Europos Sąjungos plėtra skatino valstybes užtikrinti asmenų gerovę ir socialines teises, garantuoti pilietinių, politinių, ekonominių teisių apimtį ir jų apsaugos mechanizmus nacionalinėje teisėje ir Bendrijos lygiu. Siekis harmonizuoti šalių teisę įvairiose srityse turėjo įtakos ir asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai. Europos Sąjungos direktyvose įtvirtinta kai kurių asmens neturtinių teisių apsauga.⁸⁷

Šiuolaikinėje visuomenėje siekiama užtikrinti ne tik tokias asmens teises, kaip teisė į gyvybę ir sveikatą, bet ir asmens psichologinę gerovę, socialinius santykius, garantuojant kompensaciją už patirtą skausmą ir kančias. Galima teigti, kad nuo valstybių socialinio-ekonominio išsivystymo priklauso asmens neturtinių teisių apsaugos lygis. Kuo valstybė labiau ekonomiškai išsivysčiusi, tuo plačiau garantuojama asmens neturtinių teisių apsauga ir egzistuoja reali galimybė gauti kompensaciją už šių teisių pažeidimus.

Ekonominis aspektas, lemiantis būtinybę įvertinti valstybės ekonomines galimybes nustatant tam tikrą teisinę apsaugos lygį, ypač svarbus neturtinės žalos kompensavimo srityje, nes ekonominiu požiūriu neturtinės žalos atlyginimas susijęs su kompensavimu žalos, padarytos vertybėms, neturinčioms piniginės išraiškos ir nesukuriančioms pridėtinės vertės.⁸⁸

Šiuolaikinių technologijų vystymasis ypač spartus. Visos veiklos sritys šiandien yra neatsiejamai susijusios su kompiuterinių sistemų bei skaitmeninių technologijų naudojimu. Visuomenei tampa prieinami vis didesni informacijos srautai, naujų informacinių technologijų dėka galima patekti į duomenų bazes visame pasaulyje, rasti įvairių sričių informacijos. Tačiau naujų informacinių technologijų vystymasis ne tik atveria plačias galimybes bendrauti, keistis

⁸⁶ Katuoka S. Europos Sąjunga ir žmogaus teisės // Jurisprudencija. 2003, T. 44 (36). P. 7.

⁸⁷ Pvz., asmens duomenų teisinė apsauga, autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga.

⁸⁸ Cirtautienė S. Šiuolaikinės neturtinės žalos atlyginimo kaip civilinių teisių gynimo koncepcija: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė (01S). Vilnius, 2007. P. 16.

informacija, tačiau kelia daug iki šiol nepatirtų problemų, susijusių su žmogaus teisių apsauga. Kai kurių visuomenės narių nuomone, besivystant informacinėms technologijoms turi sparčiau keistis įstatymai, kad neliktų žmogaus teisių apsaugos „baltų dėmių“ t.y. tokių gyvenimo sričių, kuriose įstatymai negalioja.⁸⁹ Naujų technologijų plėtra sąlygoja ekonominių ir socialinių santykių, kuriuos vis sunkiau kontroliuoti, kaitą ir padidina asmenų teisių ir vertybių pažeidžiamumo riziką. Skirtingus interesus tampa vis sudėtingiau reguliuoti tradicinio teisinio reguliavimo priemonėmis.

Europos šalių mokslininkai pastarąjį dešimtmetį didelį dėmesį skiria siekiui suderinti skirtingų šalių deliktinės teisės nuostatas. 1992 m. įkurta Europos deliktų teisės grupė, kuri tiria deliktų teisės plėtros galimybes. Ji parengė Europos deliktų teisės principų projektą, kuriame apibrėžiamos pagrindinės turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo nuostatos. Projekte numatyta, kad atsižvelgiant į padarytos žalos mastą, neturtinė žala turi būti atlyginama pinigine kompensacija tais atvejais, kai asmeniui sutrikdoma sveikata, pažeidžiamas žmogaus orumas, laisvė taip pat kitais asmens teisių pažeidimo atvejais.⁹⁰ Neturtinė žala taip pat gali būti atlyginama asmenims, artimai susijusiems su nukentėjusiuoju. 1999 m. Vienoje įkurtas Europos deliktų ir draudimo teisės centras atliekantis mokslinius tyrimus deliktinės teisės srityje.

2. 4. Nacionalinių teismų įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai

Geriausiai nacionalinių teismų įtaką neturtinių teisių apsaugos plėtrai atspindi Vokietijos teismų praktikos pavyzdys plečiant asmens neturtinių teisių apsaugos ribas.

Vadinamosios trečiosios kartos asmens neturtinės teisės nebuvo įtvirtintos Vokietijos Federacinės Respublikos civiliniame kodekse (toliau – Vokietijos civilinis kodeksas), nes šis kodeksas buvo priimtas seniau nei prieš šimtą metų – 1896 m. Asmens teisė į privatų gyvenimą Vokietijoje pripažinta tik ilgametės teismų praktikos dėka.

Didelę įtaką asmens neturtinių teisių plėtrai turėjo 1949 m. Vokietijos Federacinės Respublikos Konstitucija⁹¹ ir Vokietijos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos nuostatas ir adaptuodamas jas pasikeitusiomis gyvenimo sąlygomis, kurias sukėlė nauja technologijų plėtra, fotografijos, garso ir vaizdo įrašų, telekomunikacijų pažanga. Konstitucinės teisės plėtra turėjo įtakos bendrosios kompetencijos teismų praktikai.

---

⁸⁹ Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 82.

⁹⁰ Europos deliktinės teisės principai // <http://www.egtl.org/> ; prisijungimo laikas: 2008-09-04.

⁹¹ Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas buvo priimtas 1949 m. gegužės 23 d. Toliau tekste bus vartojama Vokietijos Respublikos Konstitucijos sąvoka. <http://www.angelfire.com/mn2/reformclub/f/germanyconst.html>; prisijungimo laikas: 2008-09-14

Vokietijos civilinė teisė įtvirtino kai kurių specifinių asmens neturtinių teisių – teisės į vardą, teisės į atvaizdą – įstatyminę apsaugą.

Vokietijos civiliniame kodekse įtvirtinta nuostata, kad neturtinė žala gali būti atlyginta tik įstatymuose numatytais atvejais. Prieš nacionalinių teismų išplėtotą žalos atlyginimo sampratą, neturtinė žala galėjo būti atlyginama tik fizinių asmeninių vertybių pažeidimo atvejais t.y. kūno sužalojimo, laisvės ar gyvybės atėmimo atvejais (Vokietijos civilinio kodekso 847 str. dabar 253 str. 2 d.).⁹² Įstatymai pirmiausia gynė fundamentalias ir seniausiai pripažįstamas asmens teises į gyvybę, sveikatą, kūno vientisumą ir fizinę laisvę. Ši įstatyminė nuostata atspindėjo visuomenėje ir teisėje dominuojantį požiūrį, kad kompensacija pinigais už neturtinius praradimus būtų išimtinis, o ne visuotinis principas⁹³ manant, kad negarbinga ir neetiška orumo pažeidimus vertinti pinigais.

Vokietijos civilinė teisė įtvirtino bendrą asmens neturtinių teisių sampratą (vok. *das allgemeine Persönlichkeitstrecht*), tuoj po bendros asmens neturtinių teisių sampratos pripažinimo, teismas išplėtė asmens neturtinių teisių, kurias pažeidus, numatomas atlyginimas pinigais, sąrašą, į jį įtraukiant nefizines asmens neturtines teises. *Herrenreiter* byloje ieškovu buvo vietinis aristokratas, alaus daryklos savininkas, kuris mėgo jodinėti ir dalyvauti arklių lenktynėse. Fotografija, vaizduojanti ieškovą, kaip turnyro jojiką, buvo panaudota atsakovo lytinio stimulatoriaus „Okasa“ reklamoje. Teismas byloje pažymėjo, kad asmens neturtinės teisės turi būti įtrauktos į ginamą civilinio kodekso 847 str. spektrą, o žala asmens neturtinėms teisėms turi būti įvertinta pinigine kompensacija. Teismas parėmė sprendimą taikydamas Vokietijos civilinio kodekso 847 straipsnio (dabar 253 straipsnio 2 dalis) analogiją. Vokietijos teismas, neapsiribodamas fizine asmens sfera t. y. judėjimo laisve, bandė išplėsti nuostatą iki „proto laisvės“. Remiantis šiuo išaiškinimu, Vokietijos civilinio kodekso 847 straipsnis suteikė galimybę asmeniui reikalauti piniginės kompensacijos net „proto nelaisvės“ atvejais. Teismas savo sprendimą tiesiogiai grindė Vokietijos Konstitucija, nes joje įtvirtintos asmens laisvės ir orumo garantijos reikalauja atitinkamų teisės gynimo būdų šių interesų pažeidimo atveju. Kadangi nematerialūs praradimai dažniausiai atsiranda iš nefizinių asmens neturtinių teisių pažeidimo, efektyvi šių teisių apsauga kildinama iš Konstitucijos.

Vėliau Vokietijos bendrosios kompetencijos teismai nustojo taikyti Vokietijos civilinio kodekso 847 straipsnio analogiją ir ginant asmens neturtines teises tiesiogiai taikė Konstitucijos

---

⁹² Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 140.

⁹³ Ten pat, P. 141.

(horizontalus Konstitucijos taikymas) nuostatas, kuriose įtvirtinta žmogaus teisė į orumą ir apsisprendimo laisvę.⁹⁴

Toks teismo sprendimas sukėlė diskusijas visuomenėje ir buvo kritikuojamas todėl, kad Vokietijos civilinio kodekso 253 straipsnio 1 dalis⁹⁵ aiškiai nurodo, kad kompensacija už neturtinių teisių pažeidimus mokama tik Vokietijos civilinio kodekso 847 straipsnyje (dabartinio Vokietijos civilinio kodekso 253 str. 2 dalis) įtvirtintais atvejais – gyvybės netekimo, sveikatos sužalojimo, neteisėto įkalinimo ar seksualinio pažeidimo atvejais t.y. pažeidus aiškiai nustatytas teises ir interesus, kuriuos vienija tai, kad visi jie yra fiziniai, susiję su žmogaus kūnu. Kritikų manymu, asmens neturtinių teisių vertybės – garbė, geras vardas, kurie yra atskirti nuo žmogaus kūno, nepatenka į teisės ginamų interesų ratą, nustatytą Vokietijos civilinio kodekso 253 str. 2 dalyje. Nepaisant šios kritikos, žalos atlyginimas šių asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais tapo plačiai taikomu teismų praktikoje. Bendros asmens neturtinių teisių sąvokos pripažinimas ir galimybė atlyginti šiai teisei padarytą žalą pinigais teisės pažeidimo atveju, buvo iššūkis iki Vokietijos Konstituciniam Teismui padėjus šio sprendimo motyvacinius pagrindus.

Vokietijos Konstitucinio Teismo sprendimas turėjo esminę reikšmę asmens neturtinių teisių vystymuisi. Byloje vienas savaitinis žurnalas išspausdino išgalvotą interviu su oficialia persų imperatore princese *Soraya*. Vokietijos civilinė teisė, atsižvelgiant į išvystytą teismų praktiką, leido princesei reikalauti piniginės kompensacijos už padarytą žalą. Žurnalo leidėjai kreipėsi į Vokietijos Konstitucinį Teismą argumentuodami, kad teismo sprendimas tokiose bylose ir galimybė kompensuoti neturtinius praradimus pažeidus teisę į privatumą buvo *contra legem* ir nekonstitucinis kėsینimasis į įstatymų leidžiamąją valdžią. Konstitucinis Teismas nepritarė šiems argumentams ir skundą atmetė. Priešingai, primindamas Vokietijos Konstitucijoje įtvirtintą siekį vengti teisinio pozityvizmo ir vadovautis teisės viršenybės principu, Konstitucinis Teismas patvirtino teismų teisę aiškinti ir interpretuoti įstatymus, jei to reikalauja teisingumas.⁹⁶

Pirminės teismo iniciatyvumo sąlygos turėtų būti tais atvejais, kai reikalaujama didelės piniginės kompensacijos už padarytą nedidelę žalą siekiant išvengti žodžio ir spaudos laisvės pažeidimų. Teismas pripažino, kad asmens neturtinių teisių apsauga priteisiant pinigines kompensacijas iš pažeidėjų yra paplitusi ir kitose Vakarų teisinėse sistemose, todėl Vokietijos

---

⁹⁴ Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 142.

⁹⁵ Vokietijos civilinis kodeksas anglų kalba.

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/german_civil_code.pdf; prisijungimo laikas: 2008-10-15.

⁹⁶ Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 143.

civilinis kodeksas neatitiko visuomenėje vyraujančių nuostatų, atrodė „pasenęs“ ir reikalavo vystymo bei transformacijos.

Vokietijos Konstitucinis Teismas nurodė, kad Konstitucijoje įtvirtintos fundamentalios teisės yra vertybės, kurios veikia privatinę teisę ir įpareigoja teisėją į jas atsižvelgti. Teismas civilinėse bylose yra įpareigotas atsižvelgti į konstitucines asmenų teises ir jas ginti, kad privatinė teisė taikytų šias teises ir vystytų sutinkamai su Konstitucija.⁹⁷ Teismas pripažino, kad ankstesnis 847 straipsnis buvo per siauras pagrindas reikalauti piniginės kompensacijos už neturtinę žalą privatumo interesų pažeidimo atveju ir įtvirtino neturtinės žalos kompensavimą, kaip teisės gynimo būdą, tiesiogiai taikant Konstituciją. Vokietijos Konstitucinio Teismo nuomone, asmens laisvės ir žmogaus orumo konstitucinės garantijos turi padėti teisinius pagrindus civiliniam ieškiniui reikalaujant piniginės kompensacijos pažeidus privačius asmens interesus.

Fundamentinės teisės įgavo naują aspektą – pagrindinės teisės atspindėjo objektyvią vertybių sistemą, įtvirtintą Konstitucijoje. Vokietijos Konstitucinio Teismo sprendimas turėjo įtakos ir asmenų tarpusavio santykių reguliavimui. Vertybių sistema, įtvirtinta Konstitucijoje, paveikė kitas teisės sferas, iš esmės išsiskverbdamą į privatinę teisę ir konstituciškai jautrias sritis, tokias kaip žodžio laisvės ir privataus intereso apsaugos sąveika. Tarpusavio teisių ir pareigų nusistatymas šalims privačiuose santykiuose transformavosi į valstybės pareigą subalansuoti konstitucines teises ir tapo konstitucinės teisės dalyku. Konstitucinis Teismas turi teisę pasisakyti šiais klausimais. Objektyvios vertybių sistemos nustatymas paaiškina Konstitucinio Teismo sprendimus šioje srityje, kurie, kitu atveju, priklausytų privatinės teisės sričiai. Konstitucijoje įtvirtintos asmens neturtinės teisės rodo svarbų aspektą: konstitucinė apsauga, suteikta asmens neturtinėms teisėms, įpareigoja įstatymų leidėją aktyviai įgyvendinti civilinę ir baudžiamąją asmens neturtinių teisių apsaugą, nes valstybėje būtina užtikrinti tinkamą pagarbą šioms teisėms.⁹⁸ Priemonės, kaip išpildyti šį įsipareigojimą, yra kiekvieno įstatymų leidėjo rūpestis, tačiau svarbiausia, kad būtų pasiektas tinkamas teisių apsaugos lygis. Priešingu atveju, Vokietijos Konstitucinio Teismo nuomone, yra paminamos asmens, kaip piliečio, vystymosi galimybės ir jo orumas. Ne tik saviraiškos laisvė, tačiau ir asmens apsisprendimo laisvė bei asmenybės vystymo galimybė turi būti laikomos pagrindinėmis demokratinės visuomenės sąlygomis, kurios paremtos piliečių galimybe veikti ir bendradarbiauti tarpusavyje.⁹⁹

---

⁹⁷ Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 144.

⁹⁸ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 615.

⁹⁹ Ten pat, P. 615-616.

Asmens neturtinių teisių apsauga, vystoma teismų praktikos pagalba, gali būti iliustruota pateikiant dar vieną pavyzdį. 1954 m. *Schacht* byloje žurnalas išspausdino straipsnį apie banko įkūrėją Schacht, kuris nacionalsocialistinės diktatūros metais buvo Ekonomikos reikalų ministras ir Nacionalinio banko direktorius. Schacht advokatas nusiuntė žurnalui straipsnio pastabas ir pataisymus reikalaudamas paneigti paskelbtą informaciją remiantis Spaudos įstatymu, tačiau žurnalas išspausdino advokato laišką laiškų redaktoriui skiltyje ir parodė, kad advokatas asmeniškai gina Schacht interesus.¹⁰⁰ Advokatas padavė ieškinį ir Vokietijos Aukščiausiasis teismas jį patenkino motyvuodamas tuo, kad išspausdintas straipsnis sudarė klaidingą išpūdį apie asmenį. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas ne tik išsprendė bylą, bet sukūrė bendrą asmens neturtinių teisių sąvoką, kur asmens neturtinė teisė turi būti ginama vadovaujantis Vokietijos CK 847 str. (dabar CK 253 str. 2 d.). Priimdamas šį sprendimą teismas rėmėsi Vokietijos Konstitucijos 1 ir 2 straipsniais, ginančiais asmens orumą bei laisvą individo asmenybės vystymąsi¹⁰¹. Bendrosios asmens neturtinių teisių sąvokos įtvirtinimas kartu reiškė ir specifinių asmens neturtinių teisių – teisės į privatų gyvenimą ir teisės į garbę ir reputaciją, gynimą. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, norėdamas geriau apsaugoti asmens neturtines teises vėlesnėse bylose, nusprendė, kad rimtais asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais, nukentėjęs asmuo gali reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.¹⁰² Siekiant išvengti nepagrįstų ieškinių, nežymaus asmens neturtinių teisių pažeidimo atveju, teisinė apsauga neteikiama. Daugeliu atvejų teismai turi suderinti ieškovo asmens neturtinę teisę su atsakovo saviraiškos laisve, nustatant šių teisių apsaugos ribas.

1967 m. Teisingumo ministerija išleido Deliktų reformavimo įstatymo projektą, kur įtraukė nuostatas apie asmens neturtines teises, nesusijusias su asmens fizinėmis savybėmis. Nors šis pasiūlymas tebuvo bandymas kodifikuoti tai, kas realiai egzistavo ir buvo taikoma teismų praktikoje, projektas sulaukė stipraus visuomenės informavimo priemonių pasipriešinimo. Nuo to laiko įstatymų leidžiamoji valdžia nebandė spręsti šio klausimo. Paskutinė teisės reforma 2002 m. paliko ilgai puoselėtus Vokietijos teisės principus t.y. deliktų teisėje apribojant kompensavimą už neturtinės žalos atlyginimą, išskiriant griežtą atsakomybę, atsakomybę už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą. Naujai sukurtame Vokietijos civilinio kodekso 253 straipsnyje nenumatytas atlyginimas už privačius asmens interesų pažeidimus. Būtų klaidinga manyti, kad įstatymų leidėjas siekė sugriauti teisinius jurisprudencijos pagrindus priimant sprendimą dėl piniginės kompensacijos už asmens neturtinių teisių, nesusijusių su fizinėmis asmens savybėmis, pažeidimus. Greičiau norėta palikti šią teismų suformuotą praktiką

---

¹⁰⁰ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 151.

¹⁰¹ Vokietijos Konstitucija. <http://www.angelfire.com/mn2/reformclub/f/germanyconst.html>; prisijungimo laikas: 2008-09-20.

¹⁰² Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 151.

ir skatinti jos vystymą nepaisant interesų grupių ir visuomenės informavimo priemonių spaudimo.

Teisė į vardą įtvirtinta Vokietijos civilinio kodekso 12 straipsnyje. Šia nuostata siekiama saugoti vardo funkciją, kaip asmens identiteto indikatorių. Teisės į vardą apsauga apima ne tik tuos atvejus, kai kažkas perima kito asmens vardą ir naudoja kaip savo, tačiau ir tuos atvejus, kai asmuo siekia teisės vadintis konkrečiu vardu. Teismas išvystė tolesnę teisės į vardą apsaugos plėtotę, įtraukiant atvejus, kai žinomo asmens vardas neteisėtai naudojamas reklamos tikslais parduodant prekes ir paslaugas, pvz., žinomo asmens vardo naudojimas ant prekės pakuotės ar reklamoje užtraukia deliktinę atsakomybę, jei vardas yra užregistruotas kaip prekės ženklas.

Vokietijos teisėje garbės ir orumo gynimą užtikrino ir baudžiamosios teisės priemonės. Vokietijos baudžiamajame kodekse įtvirtinti nusikaltimai orumui, už kurių padarymą kyla baudžiamoji atsakomybė. Orumo pažeidimai, pripažinus asmens neturtines teises, tampa ir privatinės teisės dalyku, vadovaujantis Vokietijos civilinio kodekso 253 str. 2 dalimi, kuri suteikia teismams didesnę veikimo laisvę aiškinti ir interpretuoti teisę.

Asmens neturtinių teisių apsauga kartu užtikrina asmens garbės apsaugą nuo asmenį žeminančios informacijos publikavimo. Skirtingai nei bendrosios teisės valstybėse, Vokietijos teisė neskiria žodžiu ar raštu pareikštos įžeidžiančios informacijos, bet jas traktuoja vienodai. Abiem atvejais aiškinamasi, ar publikacijos turinys iš prigimties buvo šmeižikiškas t. y. ar jis pažeidžia asmens orumą.

Asmens garbė gali būti pažeista tiek faktų konstatavimu, tiek vertinimais. Teismui reikia surasti pusiausvyrą tarp atsakovo interesų (žodžio laisvės ir spaudos laisvės) ir ieškovo interesų (asmens teisės garbę ir orumą). Žodžio laisvei teikiama pirmenybė, kai paskelbiami tikrovę atitinkantys faktai. Išsiaiškinus, kad paskelbti faktai neatitinka tikrovės, draudžiamas tolesnis šių faktų skelbimas ir platinimas. Kaip nustatė teismas, nėra nei viešo nei privataus intereso žinoti informaciją, kuri neatitinka tikrovės.¹⁰³ Kyla sunkumų nustatant teisingą pusiausvyrą tarp garbės apsaugos ir žodžio laisvės tada, kai yra išreiškiama nuomonė, kuri nėra nei teisinga nei klaidinga, bet parodo asmens įsitikinimus, nuomonę. Šiuo atveju pirmenybė teikiama žodžio ir spaudos laisvei. Kai kurių teisės tyrėjų manymu, Vokietijoje asmens garbės apsaugos srityje vis dar nepavyksta rasti teisingos pusiausvyros, teikiant per didelę reikšmę spaudos laisvei.¹⁰⁴

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad asmens neturtinės teisės, nesusijusios su fizinėmis individo savybėmis, įsitvirtino Vokietijos deliktų teisėje, taip pat buvo pripažintas ir

---

¹⁰³ Wagner G. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in Germany // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 156.

¹⁰⁴ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 615.

šių teisių gynimo būdas, suteikiant galimybę asmeniui reikalauti piniginės kompensacijos už padarytą neturtinę žalą, pažeidus asmens neturtines teises. Vokietijoje asmens neturtinės teisės ginamos CK 823 str. ir Vokietijos baudžiamojo kodekso 201 str., įtvirtinančiu namų apsaugą ir privačios erdvės apsaugą, konfidencialaus susirašinėjimo, asmens duomenų bei konfidencialios informacijos apsaugą. Vokietijos baudžiamasis kodeksas taip pat gina asmens teisę į garbę ir užtikrina asmens neturtinių teisių gynybą baudžiamosios teisės priemonėmis, taip pat galimybę pareikšti privatų ieškinį, jei kas nors paviešina asmeninę informaciją, kuri pakenkia nukentėjusiojo reputacijai.

Prancūzijoje asmens teisės laikomos prigimtinėmis ir neatimamomis teisėmis, kurios kyla iš Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijos. Seniausias asmens neturtinių teisių, nesusijusių su fizinėmis individo savybėmis, įtvirtinimas Prancūzijos teisėje siejamas su 1881 m. Spaudos laisvės įstatyme įtvirtinta taisyklė, ginančia asmens reputaciją. Asmens neturtinių teisių vystymasis Prancūzijoje siejamas su Konstitucinio Teismo įtvirtintu asmens neturtinių teisių, kaip konstitucinių vertybių, pripažinimu.¹⁰⁵ Prancūzijos teisė įtvirtina keletą civilinės ir baudžiamosios teisės būdų, ginančių pažeistas asmens neturtines teises, taip pat skiria skirtingas žalos rūšis, kurias gali patirti ieškovas, suteikiant teisėjams teisę nuspręsti koks bus tinkamiausias pažeistų teisių gynimo būdas. Prancūzijoje teisė į privatumą įtvirtinta 1970 m. Prancūzijos civilinio kodekso 9 straipsnyje¹⁰⁶. Šis įtvirtinimas buvo labiau simbolinis, nes nacionalinė teismų praktika išvystė asmenins neturtinių teisių apsaugą vadovaujantis bendrąja taisykle, įtvirtinta CK 1382 str. Remiantis šio straipsnio nuostata, asmeniui padarytą žalą privalo atlyginti atsakingas asmuo. CK 1382 str. leidžia ginti teisę į privatumą, teisę į vardą, teisę į atvaizdą ir kitas asmens neturtines teises.

Prancūzijoje didelis dėmesys skiriamas asmens neturtiniams interesams, kurie yra derinami su saviraiškos laisve. Saviraiškos laisvė ribojama atsižvelgiant į piktnaudžiavimo atvejus, dėl kurių gali nukentėti kiti asmenys. Vadovaujantis Prancūzijos CK 9 str., privatumo pažeidimas leidžia nukentėjusiam reikalauti piniginės kompensacijos už padarytą neturtinę žalą.¹⁰⁷ Pvz., laikraštis, neturėdamas sutikimo, išspausdino žymaus dainininko asmeninio gyvenimo detales ir pažeidė asmens teisę į privatų gyvenimą, nors dainininkas jau buvo atskleidęs šias asmeninio

---

¹⁰⁵ Anterion K. Moreteau O. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in France // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 118.

¹⁰⁶ Prancūzijos civilinis kodeksas

http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20-%20OF%20THE%20ENJOYMENT; prisijungimo laikas: 2008-10-14.

¹⁰⁷ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 151.

gyvenimo detales kitam laikraščiui. Teisinėje literatūroje galima rasti nuomonių, kad nors privatus interesai teisėje yra pripažįstami, jie vis dar silpniau ginami nei viešieji interesai.¹⁰⁸

Bendrosios teisės šalyse asmens neturtinių teisių apsauga laikoma išimtinai privatinės teisės dalyku.¹⁰⁹ Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje vis dar nėra vieningos nuomonės, ar Jungtinės Karalystės teisė pripažįsta asmens teisę į privatumą ir kitas trečiosios kartos asmens neturtines teises ir ar šios teisės yra ginamos pažeidimų atveju. Jungtinėje Karalystėje asmens neturtinių teisių apsaugą užtikrina specialūs deliktai: apgaulės (angl. *deceit*), piktavališko melo (angl. *malicious falsehood*), šmeižto (angl. *libel*) raštu, įžeidimo žodžiu ar gestais (angl. *slander*), tvarkos pažeidimo (angl. *nuisance*), paslapties atskleidimo (angl. *breach of confidence*), grasinimo smurtu (angl. *assault*), įžeidimo veiksniu (angl. *battery*).¹¹⁰ Įstatyminė neturtinių teisių apsauga gali būti kildinama iš 1952 m. Difamacijos įstatymo ir 1997 m. Apsaugos nuo įžeidimų įstatymo. Svarbiausią reikšmę asmens neturtinių teisių apsaugos srityje turi 1998 m. Žmogaus teisių įstatymas, įpareigojantis teismus atsižvelgti į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintas teises. Dėl Konvencijos 8 str. tiesioginio taikymo, teisė į privatumą, kaip ir kitos asmens neturtinės teisės, bendrojoje teisėje yra saugoma bendresniais pagrindais.¹¹¹

Iki Žmogaus teisių įstatymo išleidimo 1991 m. *Kaye v. Robertson* byloje dėl informacijos uždraudimo, iš Gordon Kaye, žinomo televizijos darbuotojo, po avarijos buvo imamas interviu ir gautas sutikimas spausdinti interviu, tačiau vėliau išaiškėjo, kad Gordon Kaye dėl jo sveikatos būklės negalėjo duoti pagrįsto sutikimo. Kaye pateikė ieškinį dėl uždraudimo, tačiau teismas pasisakė, kad „visuotinai žinoma, jog Anglijos teisėje nėra teisės į privatumą, atsižvelgiant į tai, negali būti atlikti veiksmai, pažeidžiantys asmens privatumą“¹¹² Apeliacinis teismas rado sprendimą šioje byloje ir patenkino Kaye ieškinį remdamasis piktavališko melo (angl. *malicious falsehood*) deliktu.¹¹³

Byloje *Wainwright v. Home Office* teisėjai Mummery ir Buxton pasisakė prieš privatumo delikto kūrimą ir vystymą teismų praktikos pagalba.¹¹⁴ Teisėjas Mummery nurodė, kad Anglijos teisėje nėra privatumo delikto ir pasisakė prieš tokio migloto delikto kūrimą. Teisėjas Buxton manė, kad bus sunku sukurti tokį deliktą tiek dėl valdžios galios neigiant jo

¹⁰⁸ Anterion K. Moreteau O. The Protection of Personality Rights against Invasia of Mass Media in France // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 120

¹⁰⁹ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 614.

¹¹⁰ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 152.

¹¹¹ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 152.

¹¹² Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 153.

¹¹³ Ten pat.

¹¹⁴ Barber N. W. *A right to Privacy? // Human Rights and Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 68.

egzistavimą Anglijos teisėje, tiek dėl sudėtingos politikos. Privatumo teisės projekto kūrimas turėjo būti paliktas Parlamentui.

Tolesnei teisės į privatų gyvenimą apsaugos plėtrai Anglijos teisėje didelę reikšmę turėjo Lordų rūmų sprendimas *Campbell v. MGN Ltd* byloje 2004 m. Laikraštis Daily Mirror išspausdino išsamią informaciją apie manekenės Naomi Campbell gydymąsi nuo priklausomybės nuo narkotikų. Campbell neprieštaravo, kad laikraštis paskelbė faktą apie jos priklausomybę ir gydymą, bet teigė, kad detali informacija apie gydymą yra privati. Savo sprendime Lordų rūmai pripažino, kad Anglijos teisė gina privatumą ir, kad nacionalinė teisė turi būti aiškinama atsižvelgiant į Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvenciją, kuri reikalauja ginti asmens privatumą.¹¹⁵ Lordų rūmai nesukūrė atskiro delikto privatumo pažeidimui, bet privatumo apsaugą užtikrino prilygindamas jį paslapties atskleidimui (angl. *breach of confidence*).¹¹⁶ Iki Žmogaus teisių įstatymo išleidimo, paslapties atskleidimo deliktas jau buvo panaudotas ginant teisę į privatumą, tačiau įstatymas paskatino teismus laikytis nuomonės, kad atsakomybė gali kilti net ir nesant tiesioginiam santykiui tarp bylos šalių.¹¹⁷ Paslapties atskleidimo deliktas paplito ne tik ginant teisę į informacijos privatumą, bet ir atsižvelgiant į Konvencijos 8 str. (asmens teisė į privatų ir šeimos gyvenimą) ir į 10 str. (teisė į saviraiškos laisvę). Campbell byloje, remiantis daugumos nuomone, buvo nuspręsta, kad laikraščio straipsnis, atskleidęs privačias detales apie ieškovės privatų gyvenimą ir nuotrauka, kurioje užfiksuota Campbell išeinanti iš klinikos, pažeidė jos teisę į privatų gyvenimą ir ši informacija nebuvo būtina ar svarbi viešajam interesui.

Ilgas teisminis procesas tęsėsi *Douglas and Others v. Hello! Ltd* byloje¹¹⁸. Išskirtinės Michael Douglas ir Catherine Zeta-Jones vestuvių nuotraukų publikavimo teisės buvo parduotos žurnalui OK!, tačiau paaiškėjo, kad žurnalas Hello! neturėdamas leidimo taip pat išspausdino vestuvių nuotraukas. Douglas padavė ieškinį kaltindami žurnalą Hello! pažeidus jų teisę į privatumą. Pirmame bylos nagrinėjime ieškinys dėl uždraudimo buvo patenkintas. Antrame bylos nagrinėjime Douglas buvo priteista 14 750 svarų piniginių kompensacija už patirtą sielvartą ir nepatogumus. Apeliacinė instancija Hello! ieškinį atmetė. Lordo Phillips tvirtinimu, žurnalas Hello! sąmoningai be sutikimo įsigijo nuotraukas, kad galėtų jas spausdinti pakenkiant Douglas ir šis faktas, remiantis Anglijos teise, daro žurnalą atsakingą už paslapties atskleidimą. Šis sprendimas buvo svarbus tuo, kad teismas pripažino valstybės pareigą ne tik susilaikyti nuo neteisėto kišimosi į privatų asmens gyvenimą, bet ir imtis pozityvių veiksmų ginant asmens teisę

---

¹¹⁵ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 153.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo sprendimas byloje Douglas and others v. Hello! 2005, bylos Nr.: A3/2004/0147 <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/595.html>; prisijungimo laikas: 2008-08-06.

į privatumą.¹¹⁹ Sprendimas atitinka Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą *Von Hannover v. Germany*¹²⁰ byloje.

Apibendrinant galima būtų pasakyti, kad Anglijoje, priėmus Žmogaus teisių įstatymą keičiasi, asmens neturtinių teisių apsauga, o su Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu *Von Hannover v. Germany*¹²¹ byloje iki šiol egzistavęs požiūris dėl asmens teisės į privatą gyvenimą greičiausiai turi kisti.

Kalbant apie piniginę kompensaciją už asmens neturtinių teisių pažeidimus, būtina pabrėžti, kad visose Europos valstybėse pirmenybė teikiama kompensavimui sveikatos sužalojimo atveju, nesvarbu, ar sužalota fizinė ar psichinė asmens sveikata, o kompensavimas už žmogaus orumo ar teisės į privatą gyvenimą pažeidimus dažniausiai yra skiriamas tik esant rimtiems šių teisių pažeidimams.¹²² Nors Nyderlanduose teisė į piniginę kompensaciją už neturtinius praradimus dėl šmeižto buvo pripažįstama net ankščiau, nei teisė į piniginę kompensaciją asmens sužalojimo atvejais.¹²³

Asmens neturtinių teisių plėtra, teisės į privatumą apsaugos vystymas gali būti susijęs su bendrais visuomenės nuomonės pokyčiais– teisė į privatumą per pastaruosius dešimtmečius įgavo „teisinį svorį“.¹²⁴

Nyderlanduose teisę į neturtinės žalos atlyginimą už privatumo pažeidimus įtvirtino Olandijos Aukščiausiasis Teismas *Nudist Guide* byloje 1987 m. Ši byla susijusi su apsinuoginusios merginos fotografija padaryta nudistų stovykloje, kai merginai buvo septyniolika metų. Praėjus keletui metų po fotografijos padarymo, merginos nuotrauka buvo išspausdinta ant kelionių lankstinuko skirto nudistų kelionėms. Tuo metu Olandijos civilinis kodeksas pripažino teisę kompensuoti neturtinius praradimus tik už iš anksto apgalvotą, tyčinį įžeidimą. *Nudist Guide* byloje Olandijos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad nors siekis įžeisti negali būti įrodytas, vis dėlto buvo padarytas rimtas asmens teisės į privatumą pažeidimas ir tuo pagrindu turi būti išmokėta piniginė kompensacija už neturtinius praradimus.

Sprendimas, kad rimto privatumo pažeidimo atveju piniginė kompensacija už neturtinius praradimus turi būti išmokėta, remiantis Olandijos civiliniu kodeksu buvo patvirtinta dar kartą 1990 m. Šioje byloje policininkai šeimos, į kurios namus buvo įsilaužta, dukrai pasakė, kad jos sesers vaikas yra keletą kartų teistas. Tai sužinojusi mergina nutraukė santykius su

---

¹¹⁹ Lambert J. Confidential information. Case notes: Douglas and Others v Hello! Ltd <http://www.ipit-update.com/conf08.htm>; prisijungimo laikas 2008-08-15.

¹²⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Von Hannover* prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 59320/00.

¹²¹ Plačiau apie Europos Žmogaus Teisių Teismo bylą *Von Hannover v. Germany* žr. P.42.

¹²² Lindenberg S. Damages as Remedy for Infringements upon Privacy //K. S. Ziegler. Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 95.

¹²³ Lindenberg S. Damages as Remedy for Infringements upon Privacy //K. S. Ziegler. Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 96.

¹²⁴ Ten pat.

vaikinus ir šis pareikalavo pinigines kompensacijos iš valstybės. Šios bylos sprendime Olandijos Aukščiausiasis teismas dar kartą patvirtino, kad sunkūs privatumo pažeidimai suteikia teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą.

Naujasis Olandijos civilinis kodeksas suteikia teisę kompensuoti neturtinę žalą asmens fizinio sužalojimo atveju, pakenkus asmens reputacijai ir kitais asmens neturtinių teisių pažeidimų atvejais. Atsižvelgiant į išvystytą teismų praktiką, neturtinė žala taip pat gali būti kompensuojama asmens psichinės sveikatos sutrikdymo atvejais, kai pripažįstama, kad asmuo susergera psichine liga.

Iki 2004 m. nebuvo aišku, ar psichinės sveikatos sutrikdymas nesukėlęs psichinės ligos gali būti kvalifikuojamas šioje kategorijoje. Olandijos Aukščiausiasis Teismas išsprendė šį klausimą 2004 m. spręsdamas bylą susijusią su namų užpuolimu 1997 m. Laužiantis užpuolikams namo savininkas su žmona buvo namuose ir paskambino policijai. Užpuolikų veiksmai prasidėjo 10 val. vakaro tačiau policija pasirodė tik 2.30 val. ryte, po keturių skambučių. Šis įvykis sukėlė didelį susidomėjimą Nyderlanduose, nes buvo susijęs su policijos viršininko ir miestelio mero atsistatydinimu. Byla ypatingai įdomi, nes šiuo atveju valstybė nesugebėjimo apsaugoti savo piliečių. Valstybė sutiko sumokėti finansinius nuostolius, kuriuos patyrė šeima susitarus be teismo. Šeima teisme reikalavo kompensacijos už patirtus neturtinius praradimus. Apygardos teismas pripažino, kad valstybė buvo atsakinga ne tik už išgyvenimus, kuriuos patyrė tėvai, būdami namuose, bet už sūnaus patirtus išgyvenimus, kuris, nors ir nebuvo namuose, tačiau negalėjo grįžti į namus per užpuolimą. Olandijos Aukščiausiasis teismas paskelbė, kad valstybė yra atsakinga už tėvų patirtus psichinius išgyvenimus ir patenkino jų reikalavimus dėl neturtinės žalos atlyginimo, bet atsisakė patenkinti sūnaus pretenziją, nes, teismo manymu, vien tik faktas, kad namas buvo užpultas, nebuvo pakankamas, kad būtų galima pripažinti, jog sūnus patyrė išgyvenimus kurie turi būti kompensuoti.

Šioje byloje teismas pasisakė, kad neturtinė žala gali būti atlyginama tik labai smarkaus kėsiniškosios asmens privatų gyvenimą ir jo namų erdvę atvejais. Privatumo pažeidimas turi būti tikrai rimtas, kad būtų galima nustatyti kompensavimo už neturtinius praradimus pagrindus. Teismų praktikoje rimtų asmens privatumo pažeidimo atveju priteisiama neturtinė žala už patirtus išgyvenimus. Tik už visiškai nedidelį asmens privatumo pažeidimą nebus kompensuojama priteisiant neturtinės žalos atlyginimą.

Ši Olandijos teismų pozicija, kad neturtinė žala už neturtinius praradimus asmens privatumo pažeidimo byloje turi būti atlyginta, iš esmės nesiskiria nuo kitų kontinentinės teisės tradicijų šalių teismų sprendimų.

Vertinant asmens neturtinių teisių apsaugą nuo visuomenės informavimo priemonių, būtina paminėti, kad visuomenės informavimo priemonių laisvė yra visuotinai pripažįstama

vertybė, turinti ypatingą svarbą demokratinėje visuomenėje ir saugoma konstituciniu lygiu. Ši laisvė įtvirtinta daugelio valstybių – Austrijos, Vokietijos, Slovėnijos ir kitų šalių – konstitucijose ar numanoma, išvedama iš saviraiškos laisvės, kaip Italijos Konstitucijoje.¹²⁵ Konstitucinė visuomenės informavimo priemonių laisvės apsauga turi įtakos ne tik viešajai teisei, tačiau taip pat ir netiesioginę įtaką civilinei teisei.¹²⁶ Civilinėje teisėje visuomenės informavimo priemonių laisvė yra plačiai pripažįstama bendrosios teisės šalyse. Kontinentinės teisės šalyse konstituciniai įstatymai gina skirtingus asmens neturtinių teisių aspektus. Šveicarijoje, Italijoje, Slovėnijoje, Ispanijoje asmens neturtinės teisės civilinėje teisėje tiesiogiai ar netiesiogiai ginamos konstituciniu lygiu. Austrijoje teisė į privatų gyvenimą yra ginama tiesiogiai taikant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnį, kaip Konstitucijos dalį, tuo tarpu garbės apsauga nėra įtvirtinta Konstitucijoje.

Vokietijoje, Prancūzijoje, Olandijoje yra išvystyta panaši asmens neturtinių teisių apsauga. Akivaizdus trečiosios kartos teisių vystymasis šiuo metu pastebimas Anglijoje, kur asmens neturtinių teisių apsaugos lygis pastebimai kinta, plečiasi.

Civilinė asmens neturtinių teisių apsauga visuomenės informavimo priemonių kišimosi atvejais apima šias sritis: privatumą, garbę ir orumą bei teisę į atvaizdą. Taip pat turi būti paminėtos asmens teisė į vardą, žodžio ir nuomonės apsauga, nekaltumo prezumpcijos apsauga ir anonimiškumo interesų apsauga Austrijoje, Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje.

Nors pagrindinis asmens neturtinių teisių apsaugos tikslas susijęs su idealistiniais interesais – siekti, kad nebūtų pažeidžiamos asmens teisės – pastebimas asmens neturtinių teisių apsaugos vertinimas ekonominiais aspektais pvz. vystoma asmens neturtinių teisių po mirties apsauga Vokietijoje. Kritika dėl asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimosi kyla vertinant pastebimą asmenybės komercializaciją ir asmens neturtinių teisių vystymąsi. Šiandien tikrasis asmenybės bruožas – ekonominė vertė.

Asmens neturtinių teisių, ypač teisės į privatumą, pažeidimai dažnai susiję su ekonominiu aspektu – visuomenės informavimo priemonės, siekdamos ekonominės naudos, linkusios kištis į asmens, ypač viešo, privatų gyvenimą. Visuomenės informavimo priemonių smalsumas, siekiant patenkinti finansinius interesus, dažnai peržengia asmens neturtinių teisių ribas.

2. 5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo įtaka asmens neturtinių teisių apsaugos plėtrai

---

¹²⁵ Warzilek A. Comparative report // Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 614.

¹²⁶ Ten pat.

Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos teisės sutampa su Europos valstybių konstitucijose įtvirtintoms pamatinėms teisėms, kurios pirmiausia yra skirtos reguliuoti asmens santykius su valstybe, o ne asmenų tarpusavio santykius. Konvencijoje numatytas išipareigojimas Konvencijos šalims garantuoti jų jurisdikcijoje esantiems asmenims Konvencijoje įtvirtintas teises t.y. valstybė išipareigoja nepažeisti Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių. Asmenys automatiškai nėra ipareigoti gerbti Konvencijoje įtvirtintas žmogaus teises santykiuose su kitais asmenimis.

Vokietijos privatinėje teisėje Konvencija, skirtingai nei konstitucinėje teisėje, yra prilyginama Statutam, ji turi tokią pačią teisinę galią. Ar Konvencijoje įtvirtintos žmogaus teisės adresuotos tik valstybei, kad ši apsaugotų asmenis nuo valstybės kėsinimosi į jas? Vokietijos Konstitucijoje įtvirtinta pareiga ginti gyvybę ir apsaugoti naudojimąsi savo teisėmis be diskriminacijos. Pareiga apsaugoti asmenų naudojimąsi savo teisėmis ir laisvėmis yra pozityvi pareiga iškilus būtinybei įsikišti į asmenų tarpusavio santykius. Konvencijoje, kaip Vokietijos Konstitucijoje įtvirtintos pamatinės teisės, apima ne tik negatyvią pareigą nepažeisti asmenų teisių ir laisvių, bet ir pozityvią valstybės pareigą įsikišti, kad būtų apgintos asmens teisės. Pareiga apginti pagrindines asmens teises galioja asmenų tarpusavio santykiuose ginant vienus asmenis nuo kitų asmenų kišimosi į asmens privatų gyvenimą (horizontalus Konstitucijoje ir Konvencijoje įtvirtintų teisių galiojimas).

Anglijos 1998 m. Žmogaus teisių įstatymas teigia, kad įstatymų leidžiamoji valdžia turi efektyviai suderinti teises su Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis. Tokia pat yra ir Europos Žmogaus Teisių Teismo pozicija, *Von Hannover v. Germany* byloje. Valstybės išipareigojimais turi būti pozityvūs, susiję poveikiu asmens privačiam gyvenimui.

Vokietijos Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad Konvencija ir jos protokolai yra tarptautiniai susitarimai, kurie įstatymų leidžiamosios valdžios inkorporuoti į Vokietijos teisę statuteose. Konvencija ir jos protokolai turi tą pačią teisinę galią, kaip ir Vokietijos statutai.¹²⁷ Vokietijos teismai turi laikytis ir taikyti Konvenciją aiškinant nacionalinę teisę.

Siekiant išvengti konflikto tarp teisės normų, Vokietijos Konstitucinis teismas Konvencijai suteikia pirmenybę statutų atžvilgiu. Vokietijos pozicija ta, kad teismai, aiškindami nacionalinius įstatymus turi taikyti Konvenciją.

Vertinant valstybių pareigą užtikrinti pagarbą asmens gyvenimo neliečiamumui, pažymėtinas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *X ir Y v. Netherlands* byloje.¹²⁸ Teismas išaiškino, kad nors Konvencijos 8 str. ginama teisė turėtų būti saugoma nuo valstybės

---

¹²⁷ Fastrich L. Human Rights and Private Law //K. S. Ziegler. Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 27.

¹²⁸ Lankauskas M. Balansas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr.2(56). P. 125.

kišimosi, gali egzistuoti ir valstybių pozityvūs įsipareigojimai, siekiant užtikrinti pagarbą asmens teisėms.

Konvencijos 8 straipsnio 1 dalis nustato, „kad kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, buto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.“¹²⁹ Šioje dalyje įtvirtinta asmens teisė į privatumą, šeiminių gyvenimą, buto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą, tuo pačiu ir valstybės pareiga garantuoti šių teisių įgyvendinimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika nepateikia išsamių sąvokų „privatus gyvenimas“ ir „šeimos gyvenimas“ apibrėžimo ir bendro paaiškinimo, ką šios sąvokos apima. Teismo manymu, „privataus gyvenimo sąvoka būtų per daug susiaurinta apibrėžiant ją, kaip „vidinę sritį“, kurioje kiekvienas individas gali gyventi taip, kaip nori (byloje *Niemietz v. Germany*¹³⁰). Pagarba privačiam gyvenimui taip pat apima individo teisę užmegzti ir plėtoti santykius su kitais individais.¹³¹ Byloje *Pretty v. United Kingdom*¹³² Teismas Konvencijos 8 straipsnį aiškina plečiamai, nurodydamas, kad jis įtvirtina ne tik teisę į asmens ir šeimos gyvenimą, buto neliečiamybę susirašinėjimo slaptumą, bet ir gina asmens teisę tobulėti, teisę sukurti ir plėtoti santykius su kitais asmenimis ir išoriniu pasauliu. Teismas akcentuoja, kad asmens autonomijos principas yra svarbus ir akcentuojantis jos garantijų vertinimą.¹³³ Teismas savo praktikoje išplečia asmens privataus gyvenimo apsaugą iki profesinio ar verslo srities¹³⁴ (byloje *Sidabras, Džiautas v. Lithuania*¹³⁵). Europos Tarybos Parlamentinė asamblėja rezoliucijoje Nr.428/1970 „Dėl visuomenės informavimo priemonių ir žmogaus teisių“ nurodė, kad teisė į privatumą apima žmogaus teisę gyventi asmeninį gyvenimą, į kurį turi būti kišamasi minimaliai. Rezoliucijoje pateikta privataus gyvenimo samprata – ji apima privatų šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, nereikšmingų ir „nepatogių“ asmeninių faktų slaptumą, draudimą be leidimo publikuoti asmenines nuotraukas, draudimą skelbti konfidencialią informaciją. Tokia privataus gyvenimo samprata patvirtinta ir Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos rezoliucijoje 1165 (1998) „Dėl teisės į privatumą“.

Konvencijos 8 str. tikslas yra ginti individą nuo savavališko valdžios kišimosi į privatų asmenų gyvenimą. Valstybė taip pat turi pozityvų įsipareigojimą užtikrinti efektyvią asmens

¹²⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

¹³⁰ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas 1992 m. byloje *Niemietz prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 13710/88.

¹³¹ Lankauskas M. Balansas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr.2(56). P. 108.

¹³² Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 2346/02.

¹³³ Fastrich L. *Human Rights and Private Law* //K. S. Ziegler. *Human Rights and Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 31.

¹³⁴ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 154.

¹³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje *Sidabras, Džiautas prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 55480/00 ir 59330/00.

privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą. Šis įsipareigojimas apima efektyvaus teisės apsaugos mechanizmo sukūrimą nacionaliniu lygiu. Asmens privataus gyvenimo apsaugos priemonės gali turėti įtakos privačių individų santykiams (horizontalus Konvencijos 8 straipsnio veikimas). Asmens neturtinių teisių apsauga gali būti apribota kitos šalies teisėmis. Privataus gyvenimo apsauga (Konvencijos 8 straipsnio) turi būti suderinta su saviraiškos laisve (Konvencijos 10 straipsnis).

Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, buto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą nėra absoliuti. Konvencijos 8 straipsnio 2 dalis nurodo atvejus, kada ši teisė gali būti ribojama „Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti.“ Nurodytų pagrindų sąrašas yra baigtinis – jokiais kitais pagrindais teisė į privatumą negali būti varžoma. Šiuos pagrindus sąlyginai galima suskirstyti į formos (įstatyminis pagrindas) ir turinio (būtinumas demokratinėje visuomenėje bei teisėti tikslai) reikalavimus.¹³⁶

Teisę į privatumą galima riboti tik tada, kai toks ribojimas yra numatytas įstatymu. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra pabrėžęs, kad atitinkamos taisyklės turėtų būti nustatomos įstatymu, o ne taikomos administracine tvarka. Tačiau vien formalus tokio įstatymo įtvirtinimo nepakanka, būtina numatyti procedūrą, priemones, padedančias efektyviai apsiginti asmens privatumą nuo neteisėtų valdžios pareigūnų veiksmų. Bet kokie teisės į privatą gyvenimą ribojimai turi būti nustatyti įstatymais. Priešingu atveju, šie ribojimai bus neteisėti.

Vien tik įstatymų numatyti ribojimai nesuteikia pagrindo varžyti asmens teisę į privatumą, nes šie ribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje. Byloje *Olsson v. Sweden*¹³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad būtinybė reiškia visuomenės poreikį ir ribojimas turi būti proporcingas siekiamam tikslui. Demokratinės visuomenės bruožai yra teisės viršenybė, tolerancija ir individo teisių suderinimas su viešuoju interesu. Siekiant rasti teisingą šių interesų pusiausvyrą būtina vadovautis proporcingumo principu. Šis principas taikomas vertinant įvairius veiksnius: individo ginamos teisės turinys, kišimosi į teisę laipsnis, siektinas tikslas, valstybės ginamas visuomenės poreikis ir kiti veiksniai.¹³⁸

---

¹³⁶ Lankauskas M. Balansas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr.2(56). P. 109.

¹³⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. spalio 30 d. sprendimas byloje *Ollson prieš Švediją*, pareiškimo Nr. 13441/87.

¹³⁸ Killkely U. The right to respect private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook No.1 http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb1.pdf; prisijungimo laikas: 2008-08-12.

Ar priemonės, kurių imasi valstybė yra suderinamos su Konvencijos 8 straipsnio nuostatomis ir ar valstybei suteikiama atitinkama veiksmų laisvė, apibūdinama suvokimo ribomis (*angl. margin of appreciation*), pirmą kartą buvo nagrinėta 1976 m. byloje *Handyside v. United Kingdom*¹³⁹, nors šis sprendimas lietuviškai Konvencijos 10 straipsnį, jis tiesiogiai susijęs su Konvencijos 8 straipsnio taikymu. Europos Žmogaus Teisių Teismas šioje byloje pasisakė, kad valstybei, geriau nei tarptautiniam teismui, yra matoma apribojimų būtinybė. Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis suteikia valstybei laisvę nuspręsti ar apribojimai yra būtini ir reikalingi visuomenėje. Ši laisvė suteikiama ne tik įstatymų leidžiamajai valdžiai bet ir teismams, kurie turi aiškinti ir taikyti įstatymus.¹⁴⁰

Be to, kad turi būti įstatymu numatyti būtini demokratinėje visuomenėje privatumo ribojimai, jie turi būti pateisinami vienu iš Konvencijos 8 str. 2 d. įvardintu teisėtu tikslu: valstybės saugumo, viešosios tvarkos, šalies ekonominės, priemonių užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, gyventojų sveikatos ir dorovės apsaugos, kitų žmonių teisių ir laisvių apsaugos. Privatumas gali būti ribojamas atsižvelgiant į saviraiškos laisvę, kaip vieną iš kitų žmogaus laisvių.

Saviraiškos laisvė įtvirtinta Konvencijos 10 straipsnio 1 dalyje kuri nustato, kad „Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis neturi trukdyti valstybėms kelti reikalavimą licenzijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigas.“ Saviraiškos laisvę sudaro 3 teisės: teisė laisvai laikytis savo nuomonės, teisė laisvai gauti informaciją ir idėjas, teisė laisvai skleisti informaciją ir idėjas. Pirmasis saviraiškos laisvės elementas– teisė laisvai laikytis savo nuomonės– negali būti ribojama motyvuojant Konvencijos 10 str. 2 dalyje numatytais atvejais. Nieks negali trukdyti laisvai reikšti savo nuomonę. Atribojant šį saviraiškos laisvės elementą nuo kitų nėra taikomas tiesos kriterijus. *Lingens v. Austria*¹⁴¹ byloje Teismas pabrėžė, kad egzistuoja skirtumas tarp „fakto“ ir „nuomonės“ (*angl. value-judgments*) ir nurodė, kad tiesos kriterijaus negalima taikyti nuomonės atžvilgiu.

Konvencijos 10 straipsnio 2 dalis numato šios laisvės ribojimus, „Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai susiję su pareigomis bei atsakomybe, gali būti sąlygojamas tokių formalumų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kurias numato įstatymas

---

¹³⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Handyside prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 5493/72.

¹⁴⁰ Killkely U. The right to respect private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. Human rights handbook No.1 http://www.coe.int/T/E/Human_rights/hrhb1.pdf ; prisijungimo laikas: 2008-08-12.

¹⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. birželio 8 d. sprendimas *Lingens prieš Austriją*, pareiškimo Nr. 9815/82.

ir kurios demokratinėje visuomenėje būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti.“ Konvencijos 10 str. 2 d. numatyti ribojimai, kaip ir Konvencijos 8 str. 2 d. numatyti ribojimai, turi būti nustatyti įstatymo ir būtini demokratinėje visuomenėje. Tačiau skiriasi tikslai, remiantis kuriais galima riboti saviraiškos laisvę nuo tikslų, numatytų Konvencijos 8 str. 2 d. Saviraiškos laisvė gali būti ribojama: valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar viešosios tvarkos interesams, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, žmonių sveikatai bei moralei, taip pat kitų asmenų orumui¹⁴² ar teisėms apsaugoti, užkirsti kelią konfidencialios informacijos atskleidimui ar teisminės valdžios autoritetui ir nešališkumui garantuoti. Asmens teisių ir asmens orumo gynimas yra laikomas teisėtu Konvencijos 10 str. 2 d. ribojimo pagrindu. Teisė į privataus gyvenimo gerbimą gali būti ribojama siekiant apsaugoti kitų žmonių teises ir laisves (vienas iš pagrindų, numatytų Konvencijos 8 str. 2 d.), tarp jų ir saviraiškos laisvę. Pateikus informaciją apie asmenį, nepaisant to, ji teisinga ar ne, privataus gyvenimo neliečiamybė turi būti ginama.¹⁴³ Visi ribojimai turi būti proporcingi siekiamam tikslui. Iškilus konfliktui tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės turi būti nustatytas teisingas šių teisių ir laisvių balansas (*angl. fair balance*). Priešingu atveju bus iškreipta kurios nors iš šių teisių ir laisvių esmė. Europos Žmogaus teisių teismas yra pasakęs, kad Konvencijos paskirtis yra nustatyti sąžiningiausią pusiausvyrą tarp pagarbos visuomenės pagrindiniams interesams ir fundamentalių individo teisių gynimo reikalavimų¹⁴⁴

Teisės teorijoje galima rasti skirtingų požiūrių į asmens neturtinių teisių ir visuomenės informacinių priemonių pusiausvyrą. Berka akcentuoja laisvą individo vystymąsi visuomenėje, o saviraiškos laisvė, jo manymu, yra tinkamo žmogaus egzistavimo demokratinėje visuomenėje ir politinio demokratijos proceso pagrindinė sąlyga. Visuomenės informavimo priemonių kišimasis į individo asmens neturtines teises turi būti sprendžiamas ne tik atsižvelgiant į konstitucines spaudos

---

¹⁴² Angliškame Konvencijos tekste 10 str. 2 d. vietoje orumo sąvokos vartojama reputacijos sąvoka (*angl. reputation*). Žr. Konvencija anglų kalba <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html#Convention>; prisijungimo laikas: 2008-09-18.

¹⁴³ Lankauskas M. Balansas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr.2(56). P. 112.

¹⁴⁴ Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // Jurisprudencija. 2002, T. 30 (22). P. 92.

laisvės garantijas, tačiau atsargiai spaudos laisvę derinant su taip pat Konstitucijos individui garantuotomis asmens neturtinėmis teisėmis. Būtina pabrėžti, kad nei spaudos laisvė, nei individo asmeninės teisės negali būti absoliučios.

Kai kurie teisės teoretikai laikosi požiūrio, kad vertinant skirtingus interesus pastebimas akivaizdus jėgų pusiausvyros tarp individo ir spaudos nebuvimas. Ši pusiausvyros nebuvimą galima sieti su faktu, kad asmens neturtinių teisių pažeidimai, kuriuos padaro visuomenės informavimo priemonės gali sukelti neišmatuojamą žalą asmeniui, atsižvelgiant į paplitimą, didelį ir kartais net niokojantį poveikį, lyginant su tuo, jei pažeidimas nebūtų padarytas. Frotcher nuomone, plačiai paplitusios visuomenės informavimo priemonių paslaugos ir spauda asmens neturtinėms teisėms šiandien kelia didesnę grėsmę nei Konstituciją ir demokratiją ribojanti valstybės valdžia.¹⁴⁵

Kaip suderinti šių teisių apsaugą pateikia Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Von Hannover v. Germany*¹⁴⁶ byloje. Atsižvelgiant į tai, trumpai aptartinas šios bylos turinys. Monako princesė Caroline siekė uždrausti publikacijas spaudoje apie jos privatų gyvenimą. Ji keletą kartų kreipėsi į Vokietijos teismus siekdama, kad būtų uždraustas nuotraukų, pasirodžiusių žurnaluose *Bunte*, *Freizeit Revue* ir *Neue Post* platinimas. Nuotraukose buvo užfiksuotos princesės kasdieninio gyvenimo akimirkos (pvz. princesė, vakarienėjant restorane, jodinėjant, žaidžiant tenisą, plaukiojant valtimi su savo vaiku ir kt.).

Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas uždraudė publikuoti princesės vaikų nuotraukas, nes jos buvo padarytos nuošalioje vietoje, tačiau kitų nuotraukų publikavimas nebuvo uždraustas. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad princesė yra viešas asmuo, nustatė, kad jos teisė į privatumą gali būti saugoma tik jei ji būna nuošaliose vietose, toli nuo „žmonių akių“ (angl. *out of the public eye*). Konstitucinio Teismo nuomone, teisė į privatumą saugoma tada, kai kiti asmenys gali atpažinti, jog asmuo siekia būti paliktas vienas ir elgiasi taip, kaip nesielgtų būdamas viešumoje.¹⁴⁷ Konstitucinis Teismas pabrėžė žiniasklaidos svarbą ir visuomenės interesą žinoti, kaip asmuo elgiasi viešumoje nevykdydamas reprezentacinių funkcijų.

Europos Žmogaus Teisių Teismas priėmė kitokį sprendimą teigdamas, kad sritis, kurioje asmuo bendrauja su kitais individais kartais patenka į asmens privataus gyvenimo sritį. Teismas nurodė, kad nuotraukų publikavimas buvo kišimasis į asmens privatų gyvenimą. Teismo manymu, pagrindinis veiksnys, padedantis atrasti pusiausvyrą tarp privataus gyvenimo apsaugos ir saviraiškos laisvės yra nuostata, kad išspausdintos nuotraukos ar straipsnis liečia visuomenės

---

¹⁴⁵ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 615.

¹⁴⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *Von Hannover prieš Vokietiją*, pareiškimo Nr. 59320/00.

¹⁴⁷ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 155.

interesą.¹⁴⁸ Visuomenės teisė žinoti yra labai svarbi demokratinėje visuomenėje, kuri tam tikrais atvejais gali būti išplėsta ir į privataus viešų asmenų gyvenimo sritį. Nagrinėjamoje byloje Teismas nustatė, kad nuotraukos ir straipsniai nelietė visuomenės intereso ir nebuvo susijęs su visuomenės teise žinoti, nes nuotraukos buvo darytos pareiškėjai neatliekant oficialių pareigų ir lietuviška privataus gyvenimo detales. Tokiomis sąlygomis saviraiškos laisvė turėjo būti interpretuojama siauriau. Teismas išaiškino, kad nėra visuomenės teisinio intereso žinoti kur asmuo yra ir kaip elgiasi privačioje aplinkoje. Teismas pripažino, kad Vokietijos teismai nustatė netinkamą teisių santykį ir pažeidė Konvencijos 8 str. nuostatas. Teismas taip pat nurodė, kad nors politikai, vykdantys oficialias pareigas, turi ribotą privataus gyvenimo apsaugą ar teisę kontroliuoti atvaizdo naudojimą, ši teisė yra neginčijama.

Teismo sprendimas gali turėti įtakos apibrėžiant visuomenės informavimo priemonių veiklos ribas, skiriant visuomenės smalsumo tenkinimą nuo visuomenės teisės žinoti. Tokiu atveju kišimasis į asmens privatų gyvenimą negali būti pateisinamas saviraiškos laisve. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas *Von Hannover v. Germany* byloje dėl viešųjų asmenų sutampa su Anglijoje Lordų rūmų priimtu sprendimu *Campbell v. MGN Ltd* byloje.

Kiekvienu konkrečiu atveju ištyrus bylos aplinkybes yra nustatoma pusiausvyra tarp saviraiškos laisvės ir teisės į privatumą. Apžvelgus įvairių Europos valstybių teismų praktiką išryškėja tam tikra tendencija, kuriai – teisei į privatumą ar saviraiškos laisvei – yra teikiamas prioritetas. Šveicarijos teisė aiškiai nustato, kad asmens neturtinės teisės turi būti subalansuotos su kitomis asmens teisėmis ir laisvėmis. Teisių ir laisvių pusiausvyros tikslas – kiekvienu individualiu atveju rasti teisingą sprendimą. Šveicarijos teismų praktika ir teisės doktrina numato, kad asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejai negali būti pateisinami. Visuomenės informavimo priemonių interesai neturi prieštarauti individo interesams. Vokietijos teismai didesnę reikšmę teikia asmens saviraiškos laisvei, Jungtinėse Amerikos Valstijose teismai pirmenybę taip pat teikia saviraiškos laisvei, informacijos laivei. Anglijoje abejonės atveju pirmenybė yra teikiama visuomenės informavimo priemonių laivei, kaip demokratijos garantijai. Interesų pusiausvyros nustatymas susijęs su viešuoju interesu būti informuotam ir saviraiškos laisve. Kitose valstybėse interesų pusiausvyros nustatymo atvejais negalima išskirti kuriai – teisei į privatumą ar saviraiškos laisvei – skiriamas prioritetas.

Tiek individo asmenybė, jo garbė, orumas, privatumas, tiek saviraiškos laisvė, visuomenės informavimo priemonių laisvė yra saugomos valstybių konstitucijų. Austrijoje ir Šveicarijoje civilinės teisės, o ne konstitucinio teismo teisėjai, pateikė Konstitucijos interpretaciją civilinėje

---

¹⁴⁸ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 155.

teisėje dėl asmens neturtinių teisių apsaugos.¹⁴⁹ Austrijoje teisė į privatumą yra ginama tiesiogiai taikant Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Tuo tarpu Vokietijoje ir Ispanijoje egzistuoja galimybė Konstituciniam Teismui teikti ištirti sprendimą civilinėje byloje. Šiose šalyse, atsižvelgiant į glaudų asmens neturtinių teisių ir visuomenės informavimo priemonių laisvės ryšį, galutinį žodį taria Konstitucinis Teismas.

Konstitucinis Teismas, spręsdamas garbės ir orumo bylas, pateikia platesnę saviraiškos laisvės interpretaciją. Saviraiškos laisvė visose šalyse labai aiškiai ginama konstituciniu lygiu. Kitokia civilinėse bylose yra Aukščiausiojo Teismo pozicija. Minėta nacionalinių konstitucinių teismų praktika atitinka Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, panašią į tą, kuri vystoma bendrosios teisės šalyse.

Ispanijos Konstitucinis Teismas pagrindžia šią nuomonę taip – laisva visuomenės nuomonė turi būti vertinama labiau dėl jos svarbos visuomenės informavimo priemonių nepriklausomumui ir politiniam pliuralizmui.¹⁵⁰

Atsižvelgiant į sprendimą *Von Hannover v. Germany* byloje galima numatyti, kad konstituciniai teismai stiprins asmens neturtinių teisių apsaugą tais atvejais, kai asmens neturtinių teisių pažeidimas padaromas ne valdžios, o kito individo veiksmais.¹⁵¹

Europoje įtvirtintas principas, nustatantis, kad visi priimami teisės aktai turi būti suderinti su pagrindinėmis žmogaus teisėmis. Šis principas gali būti įgyvendintas įstatymų leidėjui pakeičiant senus teisės aktus naujais, taip pat teismams aiškinant jau priimtus teisės aktus.¹⁵² Teisės moksle vartojama horizontalaus pagrindinių žmogaus teisių veikimo sąvoka privatinėje teisėje. Tai reiškia, kad pagrindinės žmogaus teisės ne tik derinamos vertikaliuose santykiuose tarp privataus asmens ir viešojo asmens, bet horizontaliuose santykiuose tarp dviejų privačių asmenų. Praktikoje tai beveik visada pasireiškia per teismų sprendimus, kur nuoroda į pagrindines žmogaus teises turi lemiamos svarbos sprendžiant civilinę bylą.

Pagrindinės asmens teisės, įtvirtintos valstybių konstitucijose ir Konvencijoje, turi horizontalų poveikį Europos privatinėje teisėje. Lyginamosios teisės požiūriu, visas Europos valstybes galima suskirstyti į keturias grupes.

---

¹⁴⁹ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 631.

¹⁵⁰ Warzilek A. Comparative report // *Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media*. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005. P. 631.

¹⁵¹Ten pat. P. 632.

¹⁵² Columbi Ciacchi A. Horizontal effect of Fundamental Rights, Privacy and Social Justice // *Human Rights and Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 55.

Pirmoji valstybių narių grupė turi rašytines konstitucijas ir konstitucinius teismus, kurie turi kompetenciją spręsti ar teismų sprendimai civilinėse bylose atitinka Konstituciją.¹⁵³ Prie šių valstybių priskiriama Vokietija, Italija, Portugalija, Ispanija. Šiose šalyse tiek bendrosios kompetencijos teismai, tiek konstituciniai teismai civilinėse bylose jau daugybę metų teikia konstitucinę apsaugą pagrindinėms žmogaus teisėms.¹⁵⁴ Naujovių vystymąsi inicijuoja konstituciniai teismai, kurie veikia bendrosios kompetencijos teismus, ir įpareigoja pakeisti įtvirtintą teismų praktiką, siekiant tinkamai apsaugoti pagrindines žmogaus teises.

Rašytinė Konstitucija ir Konstitucinis Teismas (Konstitucinė Taryba) yra ir Prancūzijoje, tačiau jis neturi kompetencijos peržiūrėti teismo sprendimų civilinėse bylose. Tik ribotas asmenų skaičius gali kreiptis į Konstitucinį Teismą: Respublikos prezidentas, ministras pirmininkas, Nacionalinio Susirinkimo pirmininkas ir 60 deputatų ar senatorių. Tačiau, Prancūzijos teismai sprenddami civilines bylas dažnai duoda nuorodą į Prancūzijos Konstituciją ar tiesiogiai į Konvenciją.

Švedija ir Nyderlandai turi rašytines konstitucijas, tačiau čia nėra konstitucinių teismų. Abejose valstybėse teismai civilinėse bylose taiko konstitucijos normas ar Konvenciją.

Anglijoje ir Škotijoje nėra rašytinės konstitucijos ir teismų. Audringas diskusijas dėl horizontalaus žmogaus teisių poveikio sukėlė Žmogaus teisių įstatymas. Tačiau ir iki įstatymo priėmimo Jungtinės Karalystės teismai privatinės teisės bylose kartais rėmėsi Konvencija.

2.6. Asmens teisės į privatą gyvenimą plėtra ir apsisprendimo laisvė

Galima būtų išskirti tolesnę teisės į privatą gyvenimą plėtrą, susijusią su asmens apsisprendimo laisvės pripažinimu ir žalos atlyginimu asmens apsisprendimo laisvės pažeidimo atveju. Asmens apsisprendimo laisvės pažeidimai teisinėje literatūroje siejami su neturtinės žalos kompensavimu tais atvejais, kai dėl kitų asmenų padarytos žalos moteris neplanuotai pastoja, taip pat tais atvejais, kai dėl kitų asmenų moteriai nėštumo metu padarytos žalos, gimsta nesveikas kūdikis.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Columbi Ciacchi A. Horizontal effect of Fundamental Rights, Privacy and Social Justice // Human Rights and Private Law. Oxford: Hart Publishing, 2007. P. 55.

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ Teisinėje literatūroje vartojamos „neteisėto gimimo“ (angl. wrongful birth) ir „neteisėto gyvenimo“ (angl. wrongful life) sąvokos. Mūsų nuomone, šios sąvokos nėra priimtinos, nes išreiškia nepagarbą asmens gyvybei, kaip vertybei. Visgi jos vartojamos teisinėje literatūroje, o teismų praktika kartais, galbūt neįvardinant, tačiau pripažįsta asmenų teisę reikalauti piniginės kompensacijos neplanuoto nėštumo ar neįgalaus vaiko gimimo atvejais.

Neteisėtumo sąvoka susijusi su neplanuotu ar nelaukiamu vaiko gimimu, kuris atsiranda dėl kito asmens neteisėto elgesio. Neteisėtas, šiuo atveju, yra gydytojo ar kito asmens elgesys, pvz. nepavykusi vazektomijos, sterilizacijos procedūra ar abortas.¹⁵⁶

Neplanuotas nėštumas gali būti ir dėl išprievartavimo ar kontraceptinių priemonių neveiksmingumo. Ieškiniai dėl kontraceptinių priemonių neveiksmingumo reiškiami gamintojams, tačiau juos sudėtinga įrodyti. Fizinio požiūriu nėštumas dėl neefektyvaus medicininio gydymo gali būti pripažįstamas moters kūno vientisumo pažeidimu.¹⁵⁷ Jis taip pat susijęs su moters apsisprendimo laisve ir tėvų teise pasirinkti šeimyninį gyvenimą. Visuotinai pripažįstama, kad vaiko gimimas turi įtakos ne tik pačio vaiko, moters, bet ir tėvo, kitų vaikų gyvenimui t.y. veikia asmens privatų ir šeimos gyvenimą. Tačiau doc. S. Arlausko nuomone, moteris negali naudoti kūdikio kaip priemonės savo įsivaizduojamam privatumui užtikrinti.¹⁵⁸

Neplanuotas nėštumas gali būti vertinamas kaip žala, nes jis susijęs su išlaidomis ir tėvų pareiga išlaikyti savo vaikus. Olandijos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad žala, už kurios padarymą prašoma piniginių kompensacijų, apima išlaidas, kurios iš principo turi paveikti šeimos finansinę situaciją kol vaikas paaugs.¹⁵⁹ Klausimas, ar šie motinos ir šeimos interesai turėtų būti pripažįstami ir ginami, yra susijęs su visuomenėje vyraujančiomis moralinėmis ir religinėmis nuostatomis. Vertinant kompensacijos reikalavimą neplanuoto vaiko gimimo atveju vadovaujantis moralinėmis nuostatomis galima teigti, kad ieškinys dėl neteisėto gimimo yra negalimas, nes suponuoja nuomonę, kad vaiko gimimas pats savaime vertinamas kaip žala. Vokietijos Konstitucinis Teismas (vok. *Bundesverfassungsgericht*) pasisakė, kad kompensacija už vaiko išlaikymą prieštarauja vaiko orumui ir pažeidžia Konstitucijos 1 ir 2 str.¹⁶⁰ Vokietijos Aukščiausiasis Teismas nesutinka su šia nuomone ir iš dalies pripažįsta teisę į piniginių kompensaciją vaikui išlaikyti. Šiuo klausimu Vokietijoje nėra plačiai diskutuojama, galbūt prisimenant šalies istorinę patirtį ir laikus, kai buvo ignoruojamos asmens teisės ir pagarba asmens orumui.

Galima sutikti su nuomone, kad vien svarstymai apie vaiko gimimu padaromą žalą prieštarautų bendrosioms teisės nuostatomis ir pažeistų vaiko orumą. Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas (pranc. *Cour de cassation*) pasisakė, kad vaiko gimimas negali padaryti motinai

---

¹⁵⁶ Juridiniame diskurse svarbus abortų klausimas, valstybėse vieningo sutarimo šiuo klausimu nėra (Airijoje, Lenkijoje abortai uždrausti, Vokietijoje abortai teisėti, tik kai kyla pavojus motinos gyvybei ar sveikatai, vaikas būtų pasmerktas kančioms dėl nepagydomos ligos ar nėštumo išžaginimo atveju). Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas 1975 m. yra pripažinęs, kad vaiko teisė į gyvybę taikoma iki jam gimstant ir valstybė šią teisę turi garantuoti visokeriopomis priemonėmis. 1973 m. byloje *Roe c. Wade* Jungtinių Valstijų Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad abortas galimas dėl teisės į privatų gyvenimą, kuri yra plati ir apima moters teisę nuspręsti, nutraukti nėštumą ar ne.

¹⁵⁷ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 156.

¹⁵⁸ Arlauskas S. *Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys*. Vilnius: MRU, 2004. P. 140.

¹⁵⁹ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 157.

¹⁶⁰ Ten pat.

teisiškai pataisomos žalos.¹⁶¹ Teigiantys, kad vaiko gimimas gali padaryti žalos argumentuoja, kad neteisėto gimimo atvejais turtinė ir neturtinė žala padaroma dėl neplanuoto nėštumo ir įsikišimo į šeimos gyvenimą. Jei ieškinys dėl neteisėto pastojimo (angl. *wrongful conception claim*) būtų patenkintas, šeima galėtų gyventi finansine prasme taip, kaip planavo. Finansiniai svarstymai atsižvelgiant į šeimos planavimą yra priimtini ir pagrįsti, nors daugumos nuomone šis požiūris kertasi su moralinėmis nuostatomis. Argumentai, kodėl ieškinys dėl neplanuoto pastojimo negali būti tenkinamas yra, kad nepatogumus, kuriuos sukelia vaiko gimimas atperka vaiko turėjimo džiaugsmas. Nors išlaikymo išlaidos yra materialios sąvoka, o džiaugsmas – nematerialus. Laikantis šio požiūrio neturtinė žala negalėtų būti atlyginama. Nors praktikoje teismai dažniausiai linkę priteisti neturtinę žalą už nepatogumus, kuriuos sukelia nėštumas ir gimdymas, tačiau ne vaiko auginimas.

Teisinėje literatūroje galima rasti teiginių, kad neplanuotas pastojimas gali sukelti specialios rūšies žalą. Be išlaidų dėl antrosios operacijos nepavykus sterilizacijai, kurios dažniausiai yra atlyginamos, gali būti išskiriama ši žala: vaiko išlaikymo išlaidos, prarastos pajamos ir neturtinė žala.

Neturtinės žalos kompensacija gali būti skiriama tik vaiko motinai. Vokietijos teisė kompensuoja už praradimus, remiantis tuo, kad moteris patiria fizinę traumą. Anglijos teisė leidžia kompensaciją už skausmą ir kančias ir nepatogumus, kuriuos sukelia nėštumas ir gimdymas, Prancūzijoje motina turi teisę į kompensaciją tik tada, jei pagimdo neįgalų vaiką.¹⁶² Pajamų praradimas motinai, jei ji nebegali dirbti, nėra kompensuojamas. Vokietijos teisė numato vaiko išlaikymo išlaidų kompensavimą, Anglijos teisėje šios išlaidos nėra kompensuojamos, o Prancūzijos teisėje tokia kompensacija iš viso negalima. Prancūzijos teisė iš viso nenustato žalos kompensavimo, jei vaikas gimsta sveikas. Teisė į kompensaciją atsiranda tik jei vaiko gimimas sukelia specialius praradimus. Žala atlyginama tais atvejais, kai vaikas gimsta neįgalus, vaiko motina gauna mažas pajamas ir jei ji kenčia psichologiškai ir tai yra gimdymo pasekmė.¹⁶³

Iki 1999 m. Anglijos teismai priteisdavo vaiko išlaikymo išlaidas, tačiau *McFarlane v. Tayside Health Board* byloje Lordų rūmai pasisakė, kad jei vaikas gimsta sveikas, tėvai neturi teisės reikalauti vaiko išlaikymo išlaidų kompensavimo.¹⁶⁴

Rees v. Darlington Memorial Hospital byloje buvo nagrinėjamas ieškovės reikalavimas priteisti vaiko išlaikymo išlaidas. Neįgali moteris, abejodama savo galimybėmis tinkamai atlikti motinos pareigas, ryžosi sterilizacijos operacijai, tačiau operacija buvo atlikta netinkamai –

---

¹⁶¹ Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 157.

¹⁶² Dam C. V. *European tort law*. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 159.

¹⁶³ Ten pat.

¹⁶⁴ Ten pat, P. 160.

moteris pastoją ir susilaukė sveiko vaiko. Lordų rūmai atmetė moters ieškinį dėl vaiko išlaikymo išlaidų priteisimo.

Teisinėje literatūroje svarstoma, ar gali būti atlyginama iki vaiko gimimo jo sveikatai padaryta žala, ir ar gali būti reiškiami ieškiniai dėl pasikėsimo į vaiko sveikatą ir kūno vientisumą moters nėštumo metu. Tokia žala gali atsirasti po avarijos, į kurią patenka nėščia moteris, taip pat dėl ligos nėštumo metu. Ar ši žala gali būti atlyginama vaikui gimus? Akivaizdu, kad visos teisinės sistemos gina vaiko teisę į kūno vientisumą ir sveikatą.

Anglijos 1976 m. Įgimtos negalios (civilinės atsakomybės) įstatymas nustatė, kad vaikas turi teisę į žalos atlyginimą, jei gimsta neįgalus, o kaltinamasis yra atsakingas už tėvams ar vaikui padarytą žalą remiantis neatsargumo deliktu.¹⁶⁵

Vokietijos teismų praktikoje šis klausimas buvo svarstytas, kai moteriai ligoninėje perpilant kraują jis buvo užkrėstas. Po mėnesio moteriai pastojus ir išnešiojus vaiką, jis gimė sergantis.¹⁶⁶ Vokietijos Aukščiausiasis teismas ieškinį ligoninei grindė Vokietijos civilinio kodekso 823 str. 1 d., atmetęs atsakovo argumentus, kad jis negalėjo sutrikdyti vaiko sveikatos, nes vaikas jau gimė nesveikas. Teismas pripažino teisę į sveikatos apsaugą ne tik sveikatos pablogėjimo atveju, bet ir pažeidus sveikatos priežiūros sąlygas.¹⁶⁷

Apibendrinant galima pasakyti, kad nėra ir negali būti tikslaus ir nekintančio teisės ginamų vertybių sąrašo. Pagrindinės asmens teisės yra įtvirtintos valstybių konstitucijose. Žmogaus teisių doktrinos įtaka leido suformuoti kazuistinį ir abstraktesnį požiūrį į žmogaus teisių apsaugą deliktų teisėje. Deliktų teisė skirtingu lygiu saugo visuomenėje pripažįstamus asmens neturtinius interesus. Kuo svarbesnė vertybė, tuo labiau ji ginama. Teisė į gyvybę ir teisė į sveikatą, kaip absoliučios teisės, yra ginamos plačiausiai. Visada turi būti išlaikyta interesų pusiausvyra tarp asmens, kurio teisės yra pažeidžiamos ir pažeidėjo, kad iš vienos pusės, būtų kompensuota padaryta žala, o iš kitos pusės būtų išvengta neteisėto praturtėjimo.

Visose nagrinėtose valstybėse įtvirtinta pagrindinių vertybių apsauga – teisė į gyvybę, kūno vientisumą, fizinę ir psichinę sveikatą, kitas asmens neturtines teises, tačiau skirtingu mastu ir skirtingais būdais.

Teisės į privatų gyvenimą apsauga plečiasi ir apima apsisprendimo laisvę bei šeimos planavimą. Apsisprendimo laisvė gina tėvų, ypač moterų, interesus neplanuoto nėštumo ir žalos, padarytos iki vaiko gimimo, atvejais. Šie atvejai parodo asmens neturtinių teisių (angl. *personality rights*), kurios įgavo svarbą XX a. antroje pusėje, vystymąsi. Anglijoje asmens teisės į privatumą vystymasis tik prasideda, išleidus Žmogaus teisių įstatymą, numatantį tiesioginį Konvencijoje įtvirtintų žmogaus teisių taikymą.

¹⁶⁵ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 161.

¹⁶⁶ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 162.

¹⁶⁷ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 162.

Neteisėtumas ir įstatymų nesilaikymas negali būti vertinami atsižvelgiant tik į vieno asmens interesus. Neteisėtumas ir įstatymų nesilaikymas siejamas su neteisingos pusiausvyros nustatymu tarp vieno asmens (turinčio teisę į gyvybę ir kitas asmens neturtines teises) ir kito asmens (turinčio veiksmų laisvę). Teisės aktai nurodo, kokio elgesio asmenys gali tikėtis vieni iš kitų. Asmens neturtinių teisių apsauga ir asmens laisvė veikti gali būti įgyvendinamos tuo pačiu metu jas derinant, nes visiška veiksmų laisvė padarytų visuomenę labai pavojingą, o visiška teisių ir interesų apsauga ją paralyžiuotų.¹⁶⁸ Laisvės ir teisių apsaugos pusiausvyros nustatymas yra ne tik technikos dalykas – teismas, priimdamas sprendimą, vadovaujasi bendraisiais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais. Galima būtų teigti, kad būtinybė rasti pusiausvyrą ir subalansuoti asmens veiksmų laisvę ir asmens teisių apsaugą yra pagrindinis šiuolaikinės visuomenės ir valstybės uždavinys.

---

¹⁶⁸ Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 181.

Išvados

1. Asmeninės neturtinės teisės yra ekonominio turinio neturinčios ir neatskiriamai susijusios su jų turėtoju teisės – asmens teisės į vardą, gyvybę, sveikatą, garbę, orumą, žmogaus privatų gyvenimą ir jo slaptumą bei kitos nematerialios teisės, kurias turi tik fiziniai asmenys. Konstitucijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintos vertybės suponuoja pareigą valstybei numatyti šių teisių gynimo būdus, užtikrinančius tinkamą teisių apsaugą. Civilinė teisė detalizuoja asmens neturtines teises ir numato šių teisių apsaugą. Civilinių teisių apsaugos samprata apima prevenciją, gynybą, atsakomybę – visumą būdų, garantuojančių normalų teisių įgyvendinimą. Civilinių teisių apsaugos sistema skirta užkirsti kelią subjektinių teisių pažeidimams. Teisių apsauga garantuojama atsižvelgiant į asmens neturtinės teisės svarbą ir pripažinimą visuomenėje – kuo reikšmingesnė vertybė, tuo labiau ji ginama. Gindamas savo neturtines teises asmuo gali vienu metu taikyti kelis civilinius teisinius būdus. Šie būdai taikomi atsižvelgiant į teisės aktus tiek, kiek būdų pakanka pažeistai teisei apginti, kad būtų pasiekta interesų pusiausvyra ir teisinis stabilumas.

2. Ginant teisės saugomus interesus būtina atsižvelgti ne tik į neturtinių vertybių svarbą visuomenėje, bet ir į draudimą piktnaudžiauti teise bei nepagrįstą kitų asmenų veikimo laisvės ribojimą. Galima būtų teigti, kad nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta asmens neturtinių teisių apsauga, numatanti atitinkamus civilinių teisių gynimo būdus šių teisių pažeidimo atveju, yra pakankama, tačiau vien tik asmens neturtinių teisių gynimo būdų įtvirtinimas negarantuoja šių teisių apsaugos veiksmingumo. Didelę įtaką asmens neturtinių teisių apsaugos užtikrinimui turi civilinės teisės gynimo būdų interpretavimas, aiškinimas ir taikymas praktikoje atsižvelgiant į visas konkrečioje byloje reikšmingas aplinkybes.

3. Nėra ir negali būti tikslaus ir nekintančio teisės saugomų vertybių sąrašo. Asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimuisi įtakos turi žmogaus teisių doktrinos vystymasis,

ekonominiai, socialiniai politiniai integracijos procesai bei technologijų plėtra, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir nacionalinių teismų praktika tiesiogiai taikant Konstitucijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintas asmens teises. Teisė į gyvybę ir teisė į sveikatą, kaip absoliučios teisės, yra ginamos plačiausiai. Asmens neturtinių teisių ypatumai, susiję su sudėtingumu nustatyti žalą, padarytą pažeidus šias teises, reikalauja ieškoti tinkamo žalos atlyginimo būdo. Neturtinės žalos atlyginimas už neturtinių teisių pažeidimus šiandien garantuojamas ne tik gyvybės atėmimo, sveikatos sutrikdymo, bet garbės ir orumo, privataus gyvenimo, teisės į vardą, teisės į atvaizdą gynimo atvejais.

4. Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Prancūzijoje įtvirtinta pagrindinių vertybių apsauga – teisė į gyvybę, kūno vientisumą, fizinę ir psichinę sveikatą, asmens teisė į privatą gyvenimą, teisė į garbę ir orumą, teisė į atvaizdą ginama teisiniais būdais, tačiau skirtingu lygiu, numatant skirtingas gynimo priemones bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse. Jungtinėje Karalystėje asmens teisės į privatą gyvenimą vystymasis tik prasideda, išleidus Žmogaus teisių įstatymą, numatantį tiesioginį Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintų asmens teisių taikymą. Vokietijoje ir Prancūzijoje teisės į privatą gyvenimą apsauga plečiama vystantis teismų praktikai.

5. Derinant lygiavertes tarptautiniu ir konstituciniu lygiu įtvirtintas asmens neturtines teises, civilinėje byloje kiekvienu konkrečiu atveju teismai turi nustatyti teisingą šių teisių pusiausvyrą, numatant kompensavimą už asmens neturtinių teisių pažeidimus. Turi būti išlaikyta interesų pusiausvyra tarp asmens, kurio teisės yra pažeidžiamos ir pažeidėjo, kad iš vienos pusės, būtų kompensuota padaryta žala, o iš kitos pusės būtų išvengta neteisėto praturtėjimo. Neteisėtumas ir įstatymų nesilaikymas negali būti vertinami atsižvelgiant tik į vieno asmens interesus. Neteisėtumas ir įstatymų nesilaikymas siejamas su neteisingos pusiausvyros nustatymu asmenų tarpusavio santykiuose. Teisės aktai nurodo, kokio elgesio asmenys gali tikėtis vieni iš kitų. Asmens neturtinių teisių apsauga ir asmens laisvė veikti gali būti įgyvendinamos tuo pačiu metu derinant jas tarpusavyje. Galima būtų teigti, kad būtinybė rasti pusiausvyrą ir subalansuoti asmens veiksmų laisvę ir asmens teisių apsaugą yra pagrindinis šiuolaikinės visuomenės ir valstybės uždavinys.

6. Asmens teisės į privatą gyvenimą apsaugos nustatymas susijęs su saviraiškos laisvės ribų nustatymu. Teisės į privatą gyvenimą ir saviraiškos laisvės konkuravimo atveju nustatant šių teisių ir laisvių pusiausvyrą reikėtų atsižvelgti ne tik į jas ribojančius veiksnius, bet ir visuomenės teisės žinoti kriterijų. Tolesnė teisės į privatą gyvenimą plėtra susijusi su asmens apsisprendimo laisvės pripažinimu ir žalos atlyginimu asmens apsisprendimo laisvės pažeidimo atveju. Teisės į privatą gyvenimą apsauga plečiasi ir apima apsisprendimo laisvę bei šeimos planavimą. Apsisprendimo laisvė gina tėvų interesus neplanuoto nėštumo ir žalos, padarytos iki

vaiko gimimo, atvejais. Apsisprendimo laisvės pripažinimas parodo trečiosios kartos asmens neturtinių teisių, įgavusių svarbą XX a. antroje pusėje, vystymąsi.

LITERTŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai

1. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
3. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.
4. 1989 m. Europos konvencija dėl televizijos be sienų // Valstybės žinios. 2000, Nr. 29-805.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. 1984 m. rugsėjo 10 d. konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
2. Europos Bendrijos Tarybos direktyva 2000/43/EB 2000 m. birželio 29 d. įgyvendinanti vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės.
3. Europos Bendrijos Tarybos direktyva 2004/80/EB 2004 m. balandžio 29 d. dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms.
4. Europos Bendrijos Tarybos reglamentas dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo Nr. 44/2001. 2000 m. gruodžio 22 d.

Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
6. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.
7. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 15-597.
8. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.1-1562.
9. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2005.
10. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
11. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymas // Žinios. 2005. Nr. 127-4532.
12. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 50-1598.
13. Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas // 1995 m. birželio 6 d., Nr. I-924.
14. Lietuvos Respublikos spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas // Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990, Nr. 7-163.
15. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706.
16. Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2618.
17. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2228; 2005, Nr. 127-4532.

Europos valstybių teisės aktai

1. 1949 m. gegužės 23 d. Vokietijos Federacinės Respublikos Pagrindinis Įstatymas (Constitution of Germany in English) // <http://www.angelfire.com/mn2/reformclub/f/germanyconst.html>.
2. 1986 m. balandžio 18 d. Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas (GBG – Bürgerliches Gesetzbuch mit Beurkundungsgesetz, German Civil Code in English) // http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/german_civil_code.pdf.
3. 2004 m. vasario 21 d. Prancūzijos Respublikos civilinis kodeksas (French civil Code in English)// http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_textA.htm#CHAPTER%20I%20-%20OF%20THE%20ENJOYMENT.

Kiti dokumentai

1. Principles of European Tort Law // <http://www.egtl.org/>

Specialioji literatūra

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2004.
2. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys. Vilnius: MRU, 2004.
3. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius: Justitia, 2001.
4. Baranauskas E., Kiršienė J., Pakalniškis V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
5. Birmontienė T. Žmogaus teisės Lietuvos Respublikos Konstitucijoje // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.
6. Cirtautienė S. Trečiųjų asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą sužalojus sveikatą // Jurisprudencija. 2007, 12(92).
7. Cirtautienė S. Šiuolaikinės neturtinės žalos atlyginimo kaip civilinių teisių gynimo koncepcija: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S)/ Vilnius, 2007.
8. Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas. Vilnius: Justitia, 2008.
9. Dam C. V. European tort law. Oxford: Oxford University Press, 2006.

10. Jarašiūnas E., Mesonis G. Užsienio šalių konstitucijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
11. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000.
12. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencija Lietuvos teisės sistemoje: Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų santykis // Teisė. 2007, T. 62.
13. Katuoka S. Europos Sąjunga ir žmogaus teisės // Jurisprudencija. 2003, T. 44 (36).
14. Koziol H., Warzilek A. Persönlichkeitsschutz gegenüber Massenmedien / The Protection of Personality Rights against Invasions by Mass Media. European Center on Tort and Insurance Law. Vienna: Springer, 2005.
15. Koziol H, Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2001. Springer Wien New York, 2001.
16. Koziol H., Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2002; Springer Wien New York, 2002.
17. Koziol H., Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2003. Springer Wien New York, 2003.
18. Koziol H, Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2004. Springer Wien New York, 2004.
19. Koziol H, Barbara C. Steininger. Tort and Insurance law yearbook. European tort law 2005. Springer Wien New York, 2005.
20. Lankauskas M. Balansas tarp teisės į privatumą ir saviraiškos laisvės Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2007, Nr. 2(56).
21. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. I dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2001.
22. Lomanienė N. Žmogaus teisės: idėjos istorija // Žmogaus teisės Lietuvoje. Vilnius: VPU leidyklos spaustuvė, 1996.
23. Miliauskaitė K. Kultūrinis reliatyvizmas ir žmogaus teisės // Jurisprudencija. 2003, T.46 (38).
24. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
25. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
26. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
27. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

28. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. Neturtinės žalos kompensavimas // *Justitia*. 1998, Nr. 2-3.
29. Mikelėnas V. *Prievolių teisė*. Vilnius, *Justitia*, 2002.
30. Mikelėnas V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: *Justitia*, 2001.
31. Meškauskaitė L. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
32. Nekrošius V., Laužikas E., Ramelis K. ir kt. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Pirmas tomas*. Vilnius: *Justitia*, 2004.
33. Nekrošius V., Laužikas E., Ramelis K. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Antras tomas*. Vilnius: *Justitia*, 2005.
34. Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. II tomas Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2005.
35. Rudzinskas A. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas: lyginamieji aspektai // *Justitia*. 2001.
36. Rudzinskas A. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujajame Civiliniame kodekse // *Jurisprudencija*. 2002, T. 28(20).
37. Rudzinskas A. Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje // *Jurisprudencija*. 2001, T.21 (13).
38. Vaišvila A. *Teisės teorija*. Vilnius: *Justitia*, 2000.
39. Vėbrienė D. *Žmogaus teisių apsaugos mechanizmas. Konferencijos medžiaga*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1997.
40. Volodko R. Subjekto, turinčio teisę į neturtinės žalos atlyginimą, nustatymo problematika bei jo asmeninių savybių įtaka neturtinės žalos atlyginimo dydžiui remiantis Lietuvos teismų praktika // *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*, 2007.
41. Ziegler K. S. *Human Rights and Private Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007.
42. Žiobienė E. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta privataus gyvenimo apsauga: informacijos skleidimo apie viešuosius ir privačius asmenis skirtumai // *Jurisprudencija*. 2002, T. 30 (22).
43. Žiobienė E. Privatumo teisės doktrinos kaita JAV // *Jurisprudencija*. 2002, T. 32 (24).

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo išvados, nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo

protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio 5 dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 1997, Nr. 91-2289.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 54-1588.

4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 3 dalies ir 7 straipsnio 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 90-3529.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys

1. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-964/2000.
2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-87/2004.
3. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 10 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-264/2006.
4. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-284/2006.
5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-569/2008.
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 13 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-90/2007.
7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 16 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-113/2007.
8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-193/2007.
9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-411/2007.
10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-488/2007.
11. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-2/2008.
12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-165/2008.
13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-394/2008.

Jungtinės Karalystės teismų praktika

1. Anglijos ir Velso Apeliacinio teismo sprendimas byloje Douglas and others v. Hello! 2005 bylos Nr.: A3/2004/0147 <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/595.html>.

2. Lordų rūmų sprendimas byloje Campbell v. MGN Ltd. 2004 UKHL 22
<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200304/ldjudgmt/jd040506/campbe-1.htm>.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje Handyside prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 5493/72.
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1985 m. kovo 26 d. sprendimas byloje X ir Y prieš Nyderlandus, pareiškimo Nr. 8978/80.
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1986 m. birželio 8 d. sprendimas Ligens prieš Austriją, pareiškimo Nr. 9815/82.
4. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas 1992 m. byloje Niemiez prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 13710/88.
5. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1992 m. spalio 30 d. sprendimas byloje Ollson prieš Švediją, pareiškimo Nr. 13441/87.
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje Daktaras prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 42095/98.
7. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. balandžio 29 d. sprendimas byloje Pretty prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo Nr. 2346/02.
8. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Von Hannover prieš Vokietiją, pareiškimo Nr. 59320/00.
9. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. liepos 24 d. sprendimas byloje Sidabras, Džiautas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 55480/00 ir 59330/00.
10. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. lapkričio 11 d. sprendimas byloje L. prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 275727/03.
11. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje Armonas prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 36919/02.
12. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje Biruk prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 23373/03.
13. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. lapkričio 25 d. sprendimas byloje Jucius ir Juciuvienė prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 14414/03.

Interneto tinklalapiai

1. Europos deliktų teisės ir draudimo teisės interneto tinklapis: <http://www.ectil.org/>.

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo interneto tinklalapis
<http://www.lat.lt/default.aspx?item=home>.
3. Europos Žmogaus Teisių Teismo interneto tinklalapis
http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN.
4. Wikipedija enciklopedijos interneto tinklalapis <http://en.wikipedia.org>
5. Kastys J. Lietuvos sveikata. 2008 m. Nr.13(748)
http://www.lsveikata.lt/print.php?page_id=266&s=3224.
6. Sociologinis tyrimas „Žmogaus teisių padėtis Lietuvoje 2001-2004 m.“
<http://www.undp.lt/files//pdf/Governance/info%20zurnalistams%20placiau.doc>
7. Europos deliktų teisės grupės interneto tinklalapis <http://www.egtl.org/>.
8. Lambert J. Confidential information. Case notes: Douglas and Others v Hello! Ltd
<http://www.ipit-update.com/conf08.htm>.
9. Europos žmogaus teisių konvencija anglų kalba
<http://www.hri.org/docs/ECHR50.html#Convention>.

SANTRAUKA

Šiandien Europos valstybių teismų praktikoje pastebima tendencija plėsti asmens neturtinių teisių apsaugos lygį. Kai kuriose Europos valstybėse – Vokietijoje, Austrijoje, Nyderlanduose – atsisakoma tradicinių teisinio reguliavimo modelių, ribojančių galimybes taikyti tam tikrus civilinių teisių gynimo būdus asmens neturtinių teisių pažeidimo atveju. Plečiasi neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynimo būdo, taikymo sritis. Europos Žmogaus Teisių Teismo, nacionalinių teismų praktikos ir įstatymų leidžiamosios valdžios pagalba Europos valstybėse plečiamas teisės saugomų neturtinių vertybių sąrašas. Ypatingas dėmesys skiriamas asmens neturtinėms teisėms, susijusioms ne su fiziniais, o su vidiniais, psichologiniais individo parametrais. Plečiantis asmens neturtinių teisių spektrui kyla asmens neturtinių teisių tarpusavio konkuravimo problema: kaip turi būti derinamos lygiavertės, tarptautiniu ir konstituciniu lygmeniu įtvirtintos asmens neturtinės teisės, kad būtų garantuota veiksminga šių teisių apsauga?

Tyrimo tikslas – išskirti ir plačiau aptarti pagrindinius veiksnius, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimosi dinamiką ir mastą bei akcentuoti aktualiausias asmens neturtinių teisių apsaugos problemas.

Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje nagrinėjama asmens neturtinių teisių apsaugos samprata, aptariamos valstybės saugomos neturtinės vertybės, jų gynimo ir teisės pažeidimų prevencijos galimybės.

Antroji dalis skirta išskirti ir aptarti veiksnius, lemiančius asmens neturtinių teisių apsaugos plėtimąsi, akcentuojant žmogaus teisių apsaugos stiprėjimą, ekonominę, socialinę ir politinę integraciją, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir valstybių konstitucijų horizontalaus veikimo nacionalinių teismų praktikoje įtaką asmens neturtinių

teisių apsaugos plėtrai. Nagrinėjama teisės į privatumą apsauga nuo visuomenės informavimo priemonių kišimosi, su šių teisių apsauga susijusios pagrindinės problemos.

Raktiniai žodžiai: asmens neturtinės teisės, teisių apsauga, teisių gynimas, teisinga pusiausvyra, saviraiškos laisvė, teisė į privatų gyvenimą.

SUMMARY

Nowadays, it is a tendency in European countries to widen the scope of protection of personality rights. In some countries, such as Germany, Austria, Netherlands, the traditional models of legal regulations, which restrict a possibility to invoke certain means of civil protection regarding the cases of infringement of personality rights are repudiated. The scope of application of non-pecuniary damage as a means of civil defense is being developed. European Court of Human Rights case-law, national court case-law and legislative authority – all have a great influence on developing a list of personality rights which is closely related not to physical, but to interior and psychological parameters of individual. The widening scope of protection of personality rights the main problem rise in competing in between with the rights themselves – how to find a fair balance between the equivalent rights which are ordained on the constitutional and international level in order to guarantee the effective protection of the personality rights.

The aim of the analysis is to characterize and analyze the main factors in more detail, which determine the scope and dynamics in the protection of personality rights, and to emphasize the problems of the protection of personality rights.

In the first part of the master thesis the author analyses the conception of personality rights, discusses the main state protected values, and the means of how to defense them as well as the possibility to prevent them from the infringement.

In the second part of the work the author characterizes and analyzes the main factors, which determine the widening of the protection of personality rights such as the human rights protection, economic, social and political integration, European Convention on Human Rights and constitutional horizontal effect in the practice of national court case-law. The work analyzes

the right to protect the private life from the infringement of mass-media and the main problems connected with this protection right.

Keywords: personality rights, protection of rights, right to defence, fair balance, right to private life, right to self-expression.

Renata Mieželytė

El. p. renata.miezelyte@yahoo.com